VIRESCIT VVLNERE VERITAS

Ptolomeus

Marinus

Aratus

Strabo

Hipparchus

Polibius

Geometria

Astronomia

Arithmetica

Musica

MERCVRIUS

IB F

ÆLFREDI REGIS RES GESTÆ.

Nobilitas innata tibi probitatis honorem,
Armipotens Ælfrede dedit, probitasq; laborem,
Perpetuumq; labor nomen: cui mixta dolori
Gaudia semper erant: spes semper mixta timori.

¶ Præfatio ad Lectorem.

AElfredi regis amplissimi (qui olim toti ferè Britanniæ præfuit) historiam, tibi (humanissime lector) exhibemus: à Iohanne Assero Antistite Shyreburnēsi (qui illi quōdam a sacris fuit) Latinis literis luculenter expressam. Quæ quidem historia non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq; minorem adferet cum voluptate vtilitatem, si in præclarissimarum rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationem, & quasi imaginem totum effinxeris. Etenim quæ delectatio maior quàm clarorum virorum studia, res gestas, mores, vitas deniq;, ortus, obitus, (tanquam tabulas bene pictas) quotidie intueri? Quis fructus vberior quàm qui ex istiusmodi rerum perenni lectione percipitur? Et quanquam non sint hæc omnibus artium coloribus illustrata, atque posita, neq; eleganti verborum concinnitate distincta, tamen & Latinè loquitur, & significanter, & (vt priscis illis temporibus) non omnino incultè, tantumq; sibi fortaßis adhibuit ornamenti, quantum in exponenda decuit. Nam elaboratam exquisitius orationem, nimiaq; excultam industria, prudentium aures non modò in vulgari sermonis consuetudine, verùm in historia quoque respuere consueuerunt. Latina autem cum sint, Saxonicis literis excudi curauimus, maximè ob venerandam ipsius archetypi antiquitatem, ipso adhuc (vt opinio fert mea) Ælfredo superstite, iisdem literarum formulis descrip-

 tam.

tam. Augent coniecturam Pastoralia quæ ab ipso prudentissimo rege ex sermone Romano in Saxonicum conuersa fuerunt, atq; illius imperio per quasdam Britanniæ Ecclesias sparsa. Quorum vetusta quædam exemplaria, eodem etiam tempore descripta, hodie extant similibus depicta characteribus. Atque hæc omnia (lector erudite) tuam ob causam diuulgamus, nimirum vt tibi iucunditati sint & emolumento. Etenim cum videas regem summo splendore, & tanta (quantam illa perraro vidit ætas) dignitate regem, qui non pacis solùm laudibus floruerit, sed belli quoque gloria circumfluxerit, omnem curam, industriam, cogitationes deniq; omnes, in disciplinarum studium consumpsisse: adeo vt horam fere nullam effluere sibi passus sit, quam non in literis, et cum virtute traduxerit, quo te lector animo esse oportebit? quàm in bonarum artium studia flagranti semper, & incenso? Neque solùm doctrinæ & cognitionis desyderio ipse mirificè afficiebatur, adeo vt omnes conatus ad eam illustrandam conuerterit, sed exemplo suo alios item ad excellentem omnium artium honestarum cupiditatem incitauit & illexit, doctosq; ex omnibus locis viros asciuit, quorum præceptis institutisq; nobilium liberi, in Aula sua, vnà cum regijs filijs, ad humanitatem, & præclarissimarum artium scientiam quotidie informarentur. Quod eò mirabilius videri debet, quandoquidem maximis in rebus longeq; diuersis, sese per omnem pene ætatem laboriosissimè exercuerit, duasq; res specie dispares, admirabili prudentia coniunxerit. Quid enim tam distans quàm pax a bello? Quis tamen vnquam illo aut pacis amantior est habitus, aut belli laude illustrior? Quid tam difficile quàm & regni fines contra barbararum gentium immanitatem

tem assiduè tueri: & doctrinæ ac literarum terminos quotidie proferre? Vtrumq́ sanè rex nobilissimus consecutus est, vt & Danorum copias perpetuò in Britanniam influentes virtute bellica represserit, & in maximis semper occupationum fluctibus, liberalium disciplinarum studia nunquam intermiserit. Cuius industriæ testimonia extant sanè permulta, apud viros & iudicij & antiquitatis autoritate insignes. Etenim in historia Eliensi lib.2. sic scribitur: Aluredus acerrimi ingenij princeps, per Grimbaldũ & Iohannẽ doctiss. Monachos tantũ instructus est, vt in breui librorũ omnium notitiã habuerit, totũque nouũ & vetus Testamentũ in eulogiã Anglicæ gentis transmutauerit. *Accedit huc quod a vicesimo ætatis anno, ad quadragesimum quintum, diuturno morbo afflictus, importunoq́ elanguerit: qui quidem non tam corporis vires plerumque debilitat, quàm mentis vim infringit & imminuit. Adde insuper, quod ea tempestate rex optimus vixerit, cum priorum annorum miseranda peruersitas, toti pene terrarum orbi inscitiæ, superstitionis, & perfidiæ tenebras offudisset: vnde euenit vt pietati, temporis improbitas, doctrinæ verò communis illa bonarũ artiũ lues nõnihil obstiterit. Quo magis lætari nos conuenit, et immortales Deo optimo maximo gratias habere, qui hoc tanto cognitionis et scientiæ lumine (quibus superioris æui infœlicitas obstruxit) diuina nũc benignitate circumfundimur. Iã verò quanta ignorationis nox, & tempestas ætatem illam obscurauerit: quo animo, quãq́ ad virtutem ardenti & incenso pius rex flagrauerit, quemadmodum se eruditorum hominum quotidiana consuetudine deuinxerit, quos deniq; illis honores, quantaq́ virtutum præmia contribuerit: harum rerum omni-*

 um

um exempla, tum liber iste, tum Pastorali (cũ explicatione eiusdem) præfixa præfatio copiosissimè suppeditabit. Sin autem quis requirit, quamobrem cum isthæc Latinis literis memoriæ mandentur, eadem tamen nos Saxonicis typis peruulgari fecerimus, nihil est quod expedire tam facilè possimus. Etenim cum ipsa nos primi exemplaris (vt antea dixi) antiquitas, debita quadam veneratione perfudit: tum magni ad fidem & authoritatem interesse putabamus, si quæ priscis notis verbisq; conscripta, exsignataq; ad manus nostras peruenissent, eadem nos iisdem literarum formulis imprimeremus. Eoq; me minus instituti mei pœnitet, quod facile sentio, hanc meam cogitationem, tibi (amice lector) nec inutilem, neque iniucundam futuram. Primùm enim vbi huius te libelli lectioni paululum assuefeceris, literarumq; priscarum gnarus iam extiteris, licebit a Latinis ad Saxonica studium conuertere, quorum ex scriptis (mihi crede) non mediocrem voluptatem adipiscêre: & in veteribus monumentis perscrutandis incredibilem cum voluptate vtilitatem coniunges. Præterea operæpretium erit patrium hunc nostrum (quo hodie vtimur) sermonem, cum illo obsoleto iam pene & extincto conferre, & conferendo quàm sint inter se similes, & pene eadem, animaduertere. Quam potissimùm ob causam, quatuor Euangelia eadem lingua, atque iisdem literarum formulis excudi curauimus, & quò facilius eius cognitionem intelligentiamq; comprehenderes, Anglica cum Saxonicis in margine coniunximus, talibusq; notis atque figurarum signis distinximus, vt perfacile inter se diuersarum linguarum sententiæ cõparari queant. Accedit huc etiàm, quod cum Hybernici, libros aliquot antiquissimos, sermone vernaculo conscrip-

tos

tos reliquerint, eosq; Saxonicis characteribus exsignauerint (quanquam verborum sensum, atque pronuntiandi morem natiuum obtinent, atque domesticum, tamen quãdoquidem in vocibus describendis etiam hisce diebus Saxonicis vtuntur typis ac formulis) ex horum characterum notitia & intellectu, aditus certè patebit aliquis ad eius quoque linguæ scientiam iis, qui in regionibus illis legationis aliquod munus obierint, aut alio quouis modo eius Insulæ negotijs implicabuntur. Iam verò cum Dayus Typographus primus (& omnium certè quod sciam solus) has formas æri inciderit: facilè quæ Saxonicis literis perscripta sunt, iisdem typis diuulgabuntur. Quorum sanè lectio & veteris tibi linguæ, ac quondam domesticæ memoriam renouabit, & haud paruam suppeditabit abstrusæ cognitionis suppellectilem. Facile autem erit vocum vim, & verborum varietatem percipere, præsertim cum tanta sit huius nostræ (qua nunc vtimur) linguæ & illius veteris similitudo. Pronunciatio obscurior fortaßis & impeditior aliquantulum videbitur, quàm vt absolutè percipi queat. Neq; mirum: quandoquidem quotidianus eius sermonis vsus iam penitus euanuerit, & Saxones qui hodie in Germania sunt, illum pristinum pronuntiandi morem longo interuallo temporis amiserint. Veruntamen non exactam nos eius sermonis (qui iam fere totus obsoleuit) notitiam, nec sollicitam nimis in verbis excutiendis industriam, requirimus: tantum operæ in eius studio ponatur, quantum erit ad intelligendũ satis. Quod qui fecerit, vtilitatẽ exinde duplicem consequetur. Nam cum & veteres Britanni, & post hos Saxones (qui Britannorum vocabulis aut funditus deletis, aut ad arbitrium suum immutatis, noua cunctis pene locis nomina in-

 dide-

diderunt) semper aut alicuius celebris facti memoriam, aut rei naturam locorum appellationibus exprimere consueuerint (vt omittam vtilitatem) quanta huius linguæ studioso voluptas erit (& vt periucunda, ita nō multi sanè laboris) scire, omnium ciuitatum, vrbium, montium, syluarum, fluminum, & viarum nomina, & hæc vniuersa vnde deriuentur, & quo quidq; quasi e fonte profluxerit intelligere. Quibus de rebus si qua fortè quis degustare concupiuerit, Gulielmi Lamberdi (viri sanè eruditi, & in hospitio Lincolniensi, inter legum consultos, domestici iuris peritissimi) præfationem perlegat & expendat, quam libro de veteribus Saxonum legibus præfixit, quas nuper latinis literis eleganter expressit. Ibi etenim nonnulla de instituti sui ratione atque consilio prudēter præfatus, demum (vt est in istiusmodi rebus perscrutandis sagaci certè ingenio & peracri) quorundam verborum vim ac naturas subtiliter persecutus est. Quo in libro si se studiosius exercuerint ij, qui aut huius linguæ notitiam, aut vetustarum legum (quas reges antiqui sanxerunt) scientiam habere desyderant, sapienter meo iudicio facient, & inde non mediocre sibi ad eas quoq; res percipiendas instrumentum, facultatemq; comparabunt. Quinetiam quoniam diplomata multa, & vetustioris ætatis monumenta, tum regiæ quæ in archiuis custodiuntur chartæ, tam ante, quàm post Normannorum in Angliam aduētum, adhuc extant, quæ Saxonicis & verbis, & literis comprehenduntur, omnes qui in regni institutis addiscēdis elaborauerint cohortabor, vt exiguo labore, seu pene nullo huius sibi linguæ cognitionem acquirant. Quod si facere voluerint, multa proculdubiò quotidie eruent, & elicient, quæ abdita iam iacent, et abstrusa, et plurima-

rum rerum inuolutas penitus naturas, & implicitas, nullo negotio expedient. Quem in finem superioribus sæculis a maioribus nostris monialium quædam Collegia instituta sunt, in quibus essent quæ & huius linguæ sciẽtia imbuerentur, & eandem (cum alijs communicando) ad posteros transmitterent. Quod quidem in Cœnobio monialium Tauestokensi in comitatu Deuoniæ, & multis alijs conuenticulis (nostra memoria) receptum fuit, credo, ne eius sermonis peritia, ob linguæ insolentiam penitus obsolesceret. Quod autem ad historiæ fidem attinet (lector humanissime) hoc te scire volo, eam me semper rationẽ secutũ, in omnibus ijs libris quos diuulgaui, nihil vt de meo adiecerim, aut diminuerim, sed cuncta prout in primis exemplaribus reperiuntur ad verbum expreßerim. Alioquin si quid forsan de meo attulissem, aut vetustatis veluti rugas ac næuos delere omnes voluissem, metuendũ mihi sanè foret (ne quod Salustio suo scribit Cornelius nepos) nõ tam illorum qui illas conscripserunt historiæ, quàm meæ videri poßent. Indicio erunt ipsa prima exemplaria, quæ idcirco Cantebrigiæ, in bibliotheca collegij Corporis Christi, ad sempiternum huius rei testimoniũ extare voluimus. Vbi si quis cum codicibus manuscriptis, impressos comparare voluerit, enimuero nihil nos aut detraxiße, aut addidiße inueniet, sed summam vbiq; fidem & religionẽ præstitiße. Quapropter si quid emolumenti ex huius historiæ lectione sine alicuius alterius iam per me euulgatæ ad te (humanissime lector) redundauerit lætabimur: et nos instituti ac voluntatis nostræ (quandoquidem id solum concupiuimus) fructus amplissimos consecutos existimabimus.

Cor. nepos ad Sal. in Bello Tro.

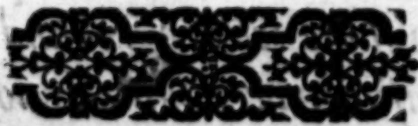
Vale.

¶.i.

❧ Alphabetum Saxonicum ita descriptum, vt facillima *citissimaq; inde ad eam perfectè legendam* ratio cuiuis eius linguę cupido patefiat.

Saxonica		*Latina*	*Saxonica*		*Latina*	*Diphthõgi & abbreuiationes*	
A	a	a	M	m	m	Æ Æ	Æ
B	b	b	N	n	n		
C	c	c	O	o	o		
D	ꝺ	d	P	p	p	Ð	th
Є	e	e	Q	q	q	ð	th
F	ꝼ	f	R	ꞃ	r	þ	th
G	ᵹ	g	S	ꞅ	ſ		
H	h	h	T	ꞇ	t	⁊	et / *and*
I	i	i	V	u	u		
K	k	k	X	x	x	ƿ	W
L	l	l	Y	ẏ	y		
			Z		z		

Præpositiua particula ᵹe sæpissimè apud Saxones est superflua, & vbi communiter vtuntur duobus aut tribus negationibus, vt vehementiùs negent (sicut & Græci faciunt) tamen secundùm phrasim Anglici sermonis, vnica tantùm sufficit.

DOMINO MEO VENERABILI PIISSIMOQUE OMNIUM BRITANNIÆ INSULÆ CHRISTIANORUM RECTORI ÆLFRED ANGLORUM SAXONUM REGI. ASSER OMNIUM SERVORUM DEI ULTIMUS MILLEMODAM AD VOTA DESIDERIORUM UTRIUSQUE VITÆ PROSPERITATEM.

Anno Dom. incarnationis, 849. natus est Ælfred angulsaxonum rex in villa regia quæ dicitur Vuanating in illa paga; quæ nominatur Berrocscire, quæ paga taliter vocatur a Berroc silua ubi buxus habundantissime nascitur; cuius genealogia talis tali serie contexitur. Ælfred rex filius Æthelwulfi regis qui fuit Ecgberhti; qui fuit Ealhmundi; qui fuit Eafa; qui fuit Eoppa; qui fuit Ingild. Ingild & Ine ille famosus occidentalium rex Saxonum Germani duo fuerunt; qui Ine Romam perrexit; & ibi vitam præsentem finiens honorifice coelestem patriam cum Christo regnaturus adiit; qui fuerunt filii Coenred; qui fuit Ceoluualde; qui fuit Cudam; qui fuit Cudwine; qui fuit Ceaulin; qui fuit Cynric; qui fuit Creoda; qui fuit Cerdic; qui fuit Elesa; qui fuit Geuuis; a quo Britones totam illam gentem Geguuis nominant, qui fuit Brond; qui fuit Belde; qui fuit Vuoden; qui fuit Frithowalde; qui fuit Frealaf; qui fuit Frithuwulf; qui fuit Fingodwulf; qui fuit Geata; quem Getam iamdudum pagani pro Deo venerabantur; Cuius Sedulius poeta mentionem facit in paschali metrico carmine ita dicens; 849. Ælfred genealogia ab Adam

Sedulius.

Cum sua gentiles studeant figmenta poetæ,
Grandisonis pompare modis tragicoque boatu,
Ridiculoue Getæ seu qualibet arte canendi,
Sæua nefandarum renouant contagia rerum,
Et scelerum monimenta canunt, rituque magistro,
Plurima Niliacis tradunt mendacia biblis;
Cur ego Dauidicis assuetus cantibus odas,
Chordarum resonare decem, sanctoque verentes
Stare choro & placidis coelestia psallere verbis;
Clara salutiferi taceam miracula Christi;

Qui Geata fuit Caetuua; qui fuit Beauu; qui fuit Sceldwea; qui fuit Heremod; qui fuit Itermod; qui fuit Hathra; qui fuit Huala; qui fuit Beduuig; qui fuit Seth; qui fuit Noe; qui fuit Lamech; qui fuit Mathusalem; qui fuit Enoch; qui fuit Malaleel; qui fuit Cainan; qui fuit Enos; qui fuit Seth; qui fuit Adam.

De

De Genealogia Matris eius.

Mater quoque eiusdem Osburgh nominabatur; religiosa nimium foemina; nobilis ingenio; nobilis ⁊ genere; quae erat filia Oslac famosi pincernae Æthelwulfi regis; qui Oslac Gothus erat natione. Ortus enim erat de Gothis ⁊ Iutis; de semine scilicet Stuf ⁊ Vuihtgar; duorū fratrū ⁊ etiā comitū; qui accepta potestate Vuectae insulae ab avunculo suo Cerdic rege; ⁊ Cynric filio suo cōsobrino eorū; paucos Britones eiusdem insulae accolas; quos in ea invenire potuerūt; in loco qui dicitur Guuihtgarabourgh occiderunt; Caeteri enim accolae eiusdē insulae ante aut occisi erant; aut exules aufugerūt;

Britones in Vuecta caesi.

Anno dominicae incarnationis 851. nativitatis autem Ælfredi regis 3. Ceorl Domnaniae comes; cū domnaniis contra paganos Normānos sive Danos pugnavit in loco qui dicitur Vuicganbeorg; ⁊ christiani victoriam habuerunt; ⁊ ipso eodem anno primū hyemaverunt pagani in insula quae vocatur Sceapieg; quod interpretatur insula ovium; quę sita est in Tamesi flumine inter Eastseaxum ⁊ Cantuarios; sed ad Cantium propior est; quam ad Eastseaxum in qua monasteriū optimum constructū est. Eodem quoque anno magnus paganorū exercitus cum 350. navibus in hostium Tamesis fluminis venit; ⁊ Londoniam civitatem; quę est sita in aquilonari ripa Tamesis fluminis; in cōfinio Eastseaxum; ⁊ Middelseaxum; sed tamen ad Eastseaxum illa civitas cum veritate pertinet; depopulati sunt; ⁊ Beorhtulfū Merciorum regem cum omni exercitu suo qui ad praeliandum contra illos venerat in fugam verterunt. His ibi ita gestis praedictus Paganorum exercitus perrexit in Sudrię; quae paga sita est in meridiana Tamesis fluminis ripa ab occidentali parte Cantii; ⁊ Æthelwulfus occidentalium Saxonum rex ⁊ filius suus Æthelbaldus cum omni exercitu in loco qui dicitur Aclea; id est; in campulo quercus diutissime pugnaverunt; ibique cum diu acerrime ⁊ animose ex utraque parte pugnatum esset; maxima pars paganae multitudinis fūditus deleta ⁊ occisa est; ita; qualiter nunquam in aliqua regione in una die ante; nec post ex eis occisam esse audivimus; ⁊ christiani victoriā honorifice tenuerūt; ⁊ loco funeris dominati sunt. Eodē quoque anno Æthelstan rex filius Athelwulfi regis; ⁊ Ealhere comes magnum paganorum exercitū in Cantio in loco qui dicitur Sandwic occiderunt; ⁊ ex navibus eorum 9. naves ceperunt; caeteri per fugam elapsi sunt.

Scheapieg situs.

Londonia a Paganis vastata.

Paganorū strages.

Anno dom. incarnat. 853. nativit. autē Ælfredi regis 11. Burgred Merciorū rex per nuncios deprecatus est Æthelwulfū occidentaliū Saxonū regem, ut ei auxilium conferret; quo mediterraneos Britones qui inter Merciam ⁊ mare occidentale habitant; dominio suo sub-

sub-

subdere potuisset. Qui contra eum immodice reluctabantur; nec segnius Æthelwulfus rex legatione eius accepta exercitum mouet Britanniam cum Burghredo rege adiit; statimque vt ingreditur gentem illam deuastans dominio Burghredi subdit; quo facto domum reuertitur. Eodem anno Æthelwulfus rex præfatum filium suum Ælfredum magno nobilium & etiam ignobilium numero constipatum; honorifice Romam transmisit; quo tempore dominus Leo Papa 4. Apostolicæ sedi præerat; qui præfatum infantem Ælfredum oppido ordinans vnxit in regem; & in filium adoptionis sibimet accipiens confirmauit. Eodem quoque anno Ealhere comes cum Cantuariis & Huda cum Sudriis contra paganorum exercitum in insula quæ dicitur in Saxonica lingua Tenet; Britannico autem sermone Ruim; animo se & acriter belligerauerunt; & primitus Christiani victoriam habuerunt; prolongatoque diu prœlio ibidem ex vtraque parte plurimi ceciderunt; & in aqua mersi suffocati sunt. Et comites illi ambo ibidem occubuerunt; necnon & eodem anno Æthelwulfus post pascha occidentalium Saxonum rex filiam suam Burghredo Merciorum regi in villa regia; quæ dicitur Cippanhamme; nuptiis regaliter factis ad reginam dedit.

Æthelwulfi ad Romam iter.

Paganorũ strages.

ANno dominicæ incarnationis 855. natiuitatis autem præfati regis septimo; Eadmundus orientalium Anglorum gloriosissimus cœpit regnare 8. Kal. Ianuarii; id est die natalis domini; an. ætatis suæ 14. Hoc etiam anno Lotharius Imp. Rom. obiit filius Ludouici Augusti piissimi. Anno eodem sub initio Karoli 3. Imp. filii Ludouici 2. magnus paganorum exercitus tota hyeme in præfata Scepige insula hyemauerũt. Eodem anno Æthelwulfus præfatus venerabilis rex decimam totius regni sui partem ab omni regali seruitio & tributo liberauit; in sempiternoque graphio in cruce Christi pro redemptione animæ suæ & antecessorum suorum; vni & trino deo immolauit. Eodemque anno cum magno honore Romã perrexit præfatumque filiũ suum Ælfredũ iterum in eandẽ viam secum ducens; eo quod illũ plus cæteris filiis suis diligebat; ibique anno integro demoratus est. Quo peracto ad patriã suã remeauit; adferẽs secũ Iudittam Karoli Francorũ regis filiã. Interea tamẽ Æthelwulfo rege vltra mare tantillo tempore immorãte; quædã infamia contra morem omniũ christianorũ in occidẽtali parte Selwuda orta est. Nam Æthelbald rex Athelwulfi regis filius; & Ealhstan Scireburnẽsis ecclesiæ episcopus; Eanwulf quoque Sũmurtunẽsis pagæ comes coniurasse referuntur; ne vnquã Æthelwulf rex a Roma reuertens iterũ in regno reciperetur. Quod inauditũ omnibus sæculis ante infortuniũ episcopo & comiti solũmodo perplurimi reputãt; ex quorũ consilio hoc factũ esse perhibetur. Multi quoque regali solũmodo inso-

Æthelwulfi donũ pro animæ

Coniuratio in Æthelwulfum.

inso-

Æthelbaldi pertinacia.

insolentiæ deputant, quia & ille rex in hac re & in multis aliis peruersitatibus pertinax fuit, sicut quorundam hominum relatu audiuimus, quod & rei sequentis approbauit effectus. Nam redeunte eo a Roma prædictus filius regis Æthelwulfi cum omnibus suis consiliariis, immo insidiariis tantum facinus perpetrare temptati sunt, vt regem a regno proprio repellerent; quod nec deus ita fieri permisit, nec nobiles totius Saxoniæ consenserunt. Nam ne irremedicabile Saxoniæ periculum belligerante patre & filio, quinimmo tota cum gente ambobus rebellante atrocius & crudelius per dies singulos quasi clades intestina augeretur; ineffabili patris clementia & omnium astipulatione nobilium, adunatum antea regnum inter patrem & filium diuiditur; & orientales plagæ patri, occidentales filio e contrario deputantur: vbi enim pater iusto iudicio regnare debuerat, illic iniquus & pertinax filius regnabat. Nam occidentalis pars Saxoniæ semper orientali principalior est. Adueniente igitur Æthelwulfo rege a Roma, tota illa gens vt dignum erat in aduentu senioris ita gauisa est, vt si ille permitteret, pertinacem filium suum Æthelbaldum cum omnibus suis consiliariis a totius regni sorte expellere vellet. Sed ille vt diximus nimia clementia & prudenti consilio vsus, ne ad regni periculum perueniret, ita fieri noluit, & Iudittam * Faroli regis filiam quam a patre suo acceperat, iuxta se in regali solio suo sine aliqua suorum nobilium controuersia & odio, vsque ad obitum vitæ suæ contra peruersam illius gentis consuetudinem sedere imperauit. Gens namque occidentalium Saxonum reginam iuxta regem sedere non patitur, nec etiam reginam appellare, sed regis coniugem permittit; quam controuersiam immo infamiam, de quadam pertinaci & maleuola eiusdem gentis regina ortam fuisse maiores illius terræ perhibent. Quæ omnia contraria seniori suo & omni populo ita peregit, vt non solum suum proprium odium mereretur, vt a reginali solio proiiceretur: sed etiam omnibus suis subsequatricibus eandem pestiferam tabem post se submitteret; pro nimia namque illius reginæ malitia omnes accolæ illius terræ coniurauerunt, vt nullum vnquam regem super se in vita sua regnare permitterent, qui reginam in reginali solio iuxta se sedere imperare vellet. Et quia vt opinor multis habetur incognitum, vnde hæc peruersa & detestabilis consuetudo in Saxonia, vltra morem omnium † Theodiscorum primitus orta sit, paulo latius mihi videtur intimandum, quod a domino meo Ælfredo angulsaxonum rege veridico, etiam sæpe mihi referente audiui, quod & ille etiam a veridicis multis referentibus, immo ex parte non modica illud factum commemorantibus audierat. Fuit in Mercia moderno tempore quidam strenuus atque vniuersis circa se regibus & regionibus finitimis

* Fa. p. Ka.

Saxones reginam non admittunt.

† l. gentium.

timis

timis formidolosus rex, nomine Offa; qui vallum magnum inter Britanniam atque Merciam de mari usque ad mare facere imperavit. Cuius filiam nomine Eadburgh Beorhtric occidentalium Saxonum rex sibi in coniugium accepit; quae confestim accepta regis amicitia, & totius pene regni potestate more paterno tirannice vivere incoepit; & omnem hominem execrare quem Beorhtric diligeret; & omnia odibilia deo & hominibus facere; & omnes quos posset ad regem accusare; & ita aut vita, aut potestate per insidias privare: & si a rege illud impetrare non posset, veneno eos necabat; sicut de adolescente quodam regi dilectissimo hoc factum compertum habetur; quem cum ad regem accusare non posset veneno eum necavit. De quo veneno etiam praefatus ille Beorhtric rex inscienter gustasse aliquid refertur. Neque enim illa venenum dare regi proposuerat sed puero, sed rex praeoccupavit; inde ambo perierunt. Defuncto igitur Beorhtrico rege cum illa inter occidentales Saxones diutius fieri non posset; ultra mare navigans cum innumerabilibus thesauris Karolum illum magnum & famosissimum Francorum regem adiit. Ad quem cum ante solarium multa regi afferens dona staret; Karolus ait? Elige Eadburgh quem velis inter me & filium meum; qui mecum in solario isto stat. At illa sine deliberatione stulte respondens dicens ait. Si mihi electio conceditur; filium tuum inquantum te iunior est eligo. Cui Karolus respondens & arridens ait: si me eligeres haberes filium meum; sed quia filium meum elegisti; nec me nec illum habebis. Dedit tamen illi unum magnum sanctimonialium monasterium; in quo deposito secularis habitu; & sanctimonialium indumento assumpto perpaucis annis Abbatissae fungebatur officio. Sicut enim irrationabiliter in propria vixisse refertur; ita multo irrationabilius in aliena gente vivere deprehenditur. Nam a quodam suae propriae gentis homine constuprata demum palam deprehensa de monasterio imperio Karoli regis deiecta; in paupertate & miseria laedo tenus vituperabiliter vitam duxit; ita ut ad ultimum uno servulo comitata; sicut a multis videntibus eam audivimus; quotidie mendicans in Pavia miserabiliter moreretur. Vixit ergo Æþelwulfus rex duobus annis; postquam a Roma remeavit; in quibus inter alia multa praesentis vitae bona studia cogitans de suo ad universitatis viam transitu; ne sui filii post patris obitum indebite inter se disceptarent; hereditariam; immo commendatoriam scribere imperavit epistolam; in qua & regni inter filios suos duos scilicet seniores & propriae haereditatis inter filios & filiam; & etiam propinquos pecuniarum quae post se superessent inter animam; & filios & etiam nobiles suos divisionem ordinabiliter litteris mandare procuravit. De qua prudenti considera-

Offa. valle fecit

Tyrannis Eadburgh.

Beorhtric veneno sublatus.

Carol. M.

Eadburgh Abbatissa.

Regina mendicans.

tione pauca de pluribus posteris imitanda scribere decreuimus; scilicet quæ ad necessitatem animæ maxime pertinere intelliguntur. Nam cætera quæ ad humanam dispensationem pertinent in hoc opusculo inserere necesse non est; ne fastidium pro prolixitate legentibus vel etiam audire desiderantibus procreauerit. Pro vtilitate namque animæ suæ quam a primæuo iuuentutis suæ flore in omnibus procurare

Æþelƿulfi testamentum.

studuit per omnem hæreditariam terram suam semper in x. manentibus vnum pauperem aut indigenam aut peregrinum cibo, potu ⁊ vestimento; successoribus suis vsque ad vltimum diem iudicii post se parcere præcepit; ita tamen si illa terra hominibus ⁊ pecoribus habitaretur; ⁊ deserta non esset. Romæ quoque omni anno magnam pro anima sua pecuniam, id est, CCC. mancussas portare præcepit; quæ

Dona eius ecclesiæ Romanæ.

taliter ibi diuiderentur: scilicet C. mancussas in honore Sancti Petri specialiter ad emendum oleum quo impleantur omnia luminaria illius Apostolicæ ecclesiæ in vespera paschæ, ⁊ æqualiter in gallicantu; ⁊ C. mancussas in honorem S. Pauli eadem conditione ad comparandum oleum in ecclesia Sancti Pauli Apostoli, ad implenda luminaria in vespera paschæ ⁊ in gallicantu; C. quoque mancussas vniuersali Papæ Apostolico.

Æþelƿulfi mors. Æþelbald patris vxorē ducit.

Defuncto autem Æthelƿulfo rege, sepultoque apud Stemrugam; Æthelbald filius eius contra dei interdictum, ⁊ Christianorum dignitatem, nec non ⁊ contra omnium paganorum consuetudinem, thorum patris sui ascendens, Iudittam Karoli Francorum regis filiam cum magna ab omnibus audientibus infamia in matrimonium duxit; effrenisque duobus ⁊ dimidio annis occidentalium Saxonum post patrem regni gubernacula rexit.

Anno domini. 856. ⁊ natiuitatis Alfredi 10. hoc est anno secundo Karoli Imperatoris 3. anno vero regni Aþelƿulfi occidentalium Saxonum regis 18. Nunberchus orientalium Anglorum antistes vnxit oleo, consecrauitque in regem Eadmundum gloriosissimum cum

Eadmundus in regē vnctus,

gaudio magno ⁊ honore maximo in villa regia quæ dicitur Burua; in qua tunc temporis regalis sedes erat, anno ætatis suæ 15. sexta feria, luna 24. die natalis domini.

Anno Dominicæ incarnationis 860. natiuitatis autem Ælfredi regis 12. Æthelbald occidentalium Saxonum rex defunctus est; ⁊ in Scireburnan sepultus; ⁊ Æthelberht frater suus Cantium, ⁊ Suthrigam, Sudsexam quoque suo dominio vt iustum erat subiunxit;

Ƿintonia a Paganis vastata. Pagani occisi.

In cuius diebus magnus paganorum exercitus de mari adueniens Ƿintoniam ciuitatem hostiliter inuadens depopulatus est. Cui cum ad naues cum ingenti præda reuerterentur, Osric Hamtunensium comes cum suis, ⁊ Æthelƿulf comes cum Bearrocensibus viriliter obuiauerunt; consertoque prœlio oppido pagani passim trucidantur. Et cum diu-

tius

tius resistere non possent; muliebriter fugam arripiunt; ⁊ christiani loco funeris dominati sunt. Æthelberht itaque 5. annis regno pacifice ⁊ amabiliter; atque honorabiliter gubernato; cum magno suorum dolore vniuersitatis viam adiit; ⁊ in Scireburnan iuxta fratrem suum honorabiliter sepultus requiescit. Æthelberti mors.

ANno dominicæ incarnat. 864. pagani hyemauerunt in insula Tanet; ⁊ firmum foedus cum Cantuariis pepigerunt; quibus Cantuarii pecuniam pro foedere seruato reddere promiserunt. Interea tamen vulpino more pagani noctu clam castris erumpentes; foedere dirupto; ⁊ promissionem pecuniæ spernentes (sciebant enim maiorem pecuniam se furtiua præda quam pace adepturos) totam orientalem Cantu plagam depopulati sunt. Pagani fœdifragi in Cantuarios.

ANno dominicæ incarnationis 866. natiuitatis autem Ælfredi regis 18. Æthelred Æthelberhti regis frater occidentalium Saxonum; quinque annis regni gubernacula suscepit; ⁊ eodem anno magna paganorum classis de Danubia Britanniam aduenit; ⁊ in regno orientalium Saxonum quod Saxonice Eastengle dicitur, hyemauit; ibique ille exercitus maxima ex parte equester factus est. Sed vt more nauigantium loquar; ne diutius nauim vndis ⁊ velamentis concedentes; ⁊ a terra longius enauigantes longum circumferamur inter tantas bellorum clades ⁊ annorum enumerationes; ad id quod nos maxime ad hoc opus incitauit nobis redeundum esse censeo: scilicet aliquantulum quantum meæ cognitioni innotuit; de infantilibus ⁊ puerilibus domini mei venerabilis Ælfredi angulsaxonum regis moribus hoc in loco breuiter inserendum esse existimo. Ælfredi infantia. Nam cum communi ⁊ ingenti patris sui ⁊ matris amore supra omnes fratres suos; immo ab omnibus nimium diligeretur; ⁊ in regio semper curto inseparabiliter nutriretur; accrescente infantili ⁊ puerili ætate forma cæteris suis fratribus decentior videbatur; vultuque ⁊ verbis atque moribus gratiosior. Cui ab incunabulis ante omnia ⁊ cum omnibus præsentis vitæ studiis sapientiæ desiderium cum nobilitate generis; nobilis mentis ingenium suppleuit. Sed proh dolor indigna suorum parentum ⁊ nutritorum incuria vsque ad 12. ætatis annum; aut eo amplius illiteratus permansit. Sed Saxonica poemata; die noctuque solers auditor relatu aliorum sæpissime audiens; docibilis memoriter retinebat; in omni venatoria arte industrius venator; incessabiliter laborat non in vanum. Nam incomparabilis omnibus peritia ⁊ fœlicitate in illa arte; sicut ⁊ in cæteris omnibus dei donis fuit; sicut ⁊ nos sæpissime vidimus. Cum ergo quodam die mater sua sibi ⁊ fratribus suis quendam Saxonicum poematicæ artis librum; quem in manu habebat ostenderet ait. Quisquis vestrum discere citius istum codicem possit; dabo

illi illum. Qua voce immo diuina inspiratione instinctus, & pulchritudine principalis litterae illius libri illectus, ita matri respondens, & fratres suos aetate, quamuis non gratia seniores anticipans, inquit, verene dabis istum librū vni ex nobis, scilicet illi qui citissime intelligere & recitare eum ante te possit? Ad haec illa arridens & gaudens, atque affirmans dabo inquit illi. Tunc ille statim tollens librum de manu sua, magistrum adiit, & legit. Quo lecto matri retulit & recitauit.

Ælfræd a pueri memoria.

Post haec cursum diurnum, id est celebrationes horarum, ac deinde psalmos quosdam & orationes multas, quos in vno libro congregatos in sinu suo, die noctuque sicut ipsi vidimus, secum inseparabiliter orationis gratia inter omnia praesentis vitae curricula vbique circumducebat. Sed proh dolor, quod maxime desiderabat, liberalem scilicet artem desiderio suo non suppetebat, eo quod vt loquebatur illo tempore lectores boni in toto regno occidentalium Saxonū non erant, quod maximum inter omnia praesentis vitae suae impedimenta & dispendia crebris querelis & intimis cordis sui suspiriis fieri affirmabat, id est, eo quod illo tempore quando aetatem & licentiam, atque suppetentiam discendi habebat, magistros non habuerat.

Inscitia temporis Ælfrædi.

Quando vero & aetate erat prouectior, & incessabilibus die noctuque immo omnibus istius insulae medicis incognitis infirmantibus, internisque atque externis regiae potestatis sollicitudinibus, necnon & paganorum terra marique infestationibus occupatus, immo etiam perturbatos magistros & scriptores aliquantula ex parte habebat legere vt nō poterat. Sed tamen inter praesentis vitae impedimenta ab infantia vsque ad praesentem diem, & vt credo vsque ad obitum vitae suae in eodem insatiabili desyderio, sicut nec ante destituit, ita nec etiam adhuc inhiare desinit.

ANno dominicae incarnationis 867. natiuitatis Ælfredi praefati regis 19. praedictus paganorum exercitus de orientalibus Anglis ad Eboracum ciuitatem migrauit, quae in aquilonari ripa Humbrensis fluminis sita est. Eo tempore maxima inter Norðanhýmbros discordia diabolico instinctu orta fuerat, sicut semper populo, qui odium incurrerit dei euenire solet.

Norðanhýmbri regem abdicant.

Nam Norðanhýmbri tempore (vt diximus) legitimum regem suum Osbýrht nomine regno expulerant, & týrannum quendam Ælla nomine non de regali prosapia progenitū super regni apicem constituerant, sed aduenientibus paganis consilio diuino & optimatum adminiculo pro communi vtilitate, discordia illa aliquantulum sedata Osbýrht & Ælla adunatis viribus congregatoque exercitu Eboracum oppidum adeunt, quibus aduenientibus pagani confestim fugam arripiunt, & intra vrbis moenia se defendere procurant. Quorum fugam & pauorem Christiani cernentes etiam intra

intra

tra vrbis mœnia eos persequi & murum frangere instituunt; quod & fecerunt. Non enim tunc adhuc illa ciuitas firmos & stabilitos muros illis temporibus habebat. Cumque Christiani murum vt proposuerant fregissēt; & eorum magna pars in ciuitatē simul cum Paganis intrasset; pagani dolore & necessitate compulsi; super eos atrociter irrumpunt; cædunt; fugant; prosternunt; intus & extra; illic maxima ex parte omnes Norþanhymbrensiū capti; occisis duobus regibus cū multis nobilibus deleti occubuerūt. Reliqui vero qui euaserūt, pacē cum paganis pepigerūt. Eodē anno Ealhstan episcopus Scireburnensis ecclesiæ viam vniuersitatis adiens; postquā episcopatū per 50. annos honorabiliter rexerat in pace in Scireburnan sepultus est. Ealsthani mors.

ANno dominicæ incarnat. 868. nati. Ælfredi regis 20. fames valida erat. Tunc præfatus ac venerabilis Ælfred rex secundarii tamen tunc ordine fretus; vxorem de Mercia nobilem scilicet genere; filiam Æthelredi Gainorum comitis qui cognominabatur * mucill, expetiuit & duxit. Cuius fœminæ mater Eadburh nominabatur de regali genere Merciorum regis; quam nos ipsi propriis oculorum nostrorum obtutibus non paucis ante obitum suum annis frequenter vidimus; venerabilis scilicet fœmina; & permultos annos post obitum viri sui castissima vidua læðo tenus permansit. Eodem anno prædictus paganorum exercitus; Norðanhymbros relinquens in Merciam venit; & Snotengaham adiit; quod Britannice Tigguo cobauc interpretatur; Latine autem Speluncarum domus; & in eodem loco eodem anno hyemauerunt. Quibus illic aduenientibus; confestim Burhred Merciorum rex; & omnes eiusdem gentis optimates; nuncios ad Æþered occidentalium Saxonum regem; & Ælfred fratrem dirigunt; suppliciter obsecrantes; vt illi illis auxiliarentur; quo possent contra præfatum pugnare exercitum. Quod & facile impetrauerūt. Nam illi fratres non segnius promissione; cōgregato ex omni parte sui immenso exercitu Merciam adeunt; & vsque ad Snotengaham bellum vnanimiter quærentes perueniunt. Cumque pagani tuitione arcis muniti bellum dare negarent; & christianis frangere murum non suppetebat; pace inter Mercios & paganos facta duo illi fratres Æþered cū suis cohortibus domum reuersi sunt.

Nuptiæ Ælfredi.

* mucil eo quod erat corpore magnus.

ANno dom. incarnat. 869. nati autem Ælfredi regis 21. fames magna & mortalitas hominum; & pestis animalium; & præfatus paganorum exercitus iterum ad Norþanhymbros equitans; Eboracum ciuitatem adiit & ibi anno integro mansit.

Fames cum peste

ANno dominicæ incarnat. 870. nati autem Ælfredi regis 21. supra memoratus paganorum exercitus; per Merciam in orientales anglos transiuit; & ibi in loco qui dicitur Þeodford hyemauit. Eodem anno Eadmund orientalium Anglorum rex; contra ipsū exercitum

atrociter pugnauit. Sed proh dolor Paganis nimium gloriantibus; ipse cum magna suorum parte ibidem occisa inimici loco funeris dominati sunt; & totam illam regionem suo dominio subdiderunt. Eodem anno Ceolnoð Archiep. Dorobernniæ antistes; viam vniuersitatis adiens in eadem ciuitate in pace sepultus est;

Ceolnodi mors.

ANno dominicæ incarnat. 871. nati. autem Ælfredi regis 22. exosæ memoriæ Paganorū exercitus orientales Anglos deserēs; & regnum occidentalium Saxonum adiens; venit ad villam regiam quæ dicitur Rædigam in meridiana Tamesis flumensis fluminis ripa sitam; in illa paga quæ dicitur Bearrocscire. Tertioque aduentus sui ibidem die comites eorum cum magna illius parte in prædam equitauerunt; aliis vallum inter duo flumina Tamesen & Cynetan a dextrali parte eiusdem regiæ villæ facientibus; quibus Æthelwulf Bearroccensis pagæ comes; cum suis sodalibus in loco qui dicitur Englafeld obuiauit; & animose ex vtraque parte ibidem pugnatū est. Cumque ibi diu vtrique resisterēt altero paganorū comite occiso; & maxima exercitus parte deleta; cæterisque fuga elapsis; christiani victoriā accipientes loco funeris dominati sunt. His ibi ita gestis post quatuor dies Æthered rex occidentalium Saxonum; & Ælfred frater eius adunatis viribus congregatoque exercitu; Rædigam adierunt. Cumque vsque ad portam arcis peruenissent; cædendo & prosternendo quoscunque de Paganis extra arcem inuenissent; Pagani non segnius certabant lupino more; totis portis erumpentes; totis viribus bellum perquirunt; ibique diu & atrociter ex vtraque parte dimicatum est. Sed heu proh dolor Christianis demum terga vertentibus pagani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt; ibique Æthelwulfus præfatus comes inter cæteros occubuit. Quo dolore & verecundia Christiani commoti iterum post quatuor dies contra præfatum exercitum in loco qui dicitur Æscesdun; quod Latine mons fraxini interpretatur; totis viribus & plena voluntate ad prœlium prodeunt. Sed Pagani in duas se turmas diuidentes; æquali lance testudines parant. Habebant enim tunc duos reges & multos comites; concedentes mediam partem exercitus duobus regibus; & alteram omnibus comitibus. Quod Christiani cernentes & etiam ipsi exercitum in duas turmas similiter diuidentes; testudines non segnius construunt. Sed Ælfred citius & promptius cum suis; sicut ab his qui viderunt veridicis referentibus audiuimus; ad locum prœlii aduenit. Nimirum; erat enim adhuc suus frater Æthered rex in tentorio in oratione positus audiens missam; & nimium affirmans se inde viuum non discessurum antequam Sacerdos missam finiret; & diuinū pro humano nolle deserere seruitium; & ita fecit. Quæ regis Christiani fides multum apud

Radyng

Conflictus christianorū cū Paganis

apud Ashdon in Eastsax.

Ætheredi deuotio.

domi-

dominum valuit; sicut in sequentibus apertius declarabitur. Decreverant ergo Christiani ut Æthered rex cum suis copiis contra duos paganos reges sumeret proelium: Ælfred vero suus frater, cum suis cohortibus contra omnes paganorum duces belli sortem sumere deberet sciret. Quibus ita firmiter ab utraque parte dispositis, cū rex in oratione diutius moraretur, et pagani parati ad locum certaminis citius advenissent, Ælfred tunc secundarius cum diutius hostiles acies ferre non posset, nisi aut bello retrorsum recederet, aut contra hostiles copias ante fratris adventum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more christianas copias contra hostiles exercitus (ut ante proposuerant) tamen quamvis rex adhuc non venerat dirigens, divino fretus consilio et adiutorio fultus, testudine ordinabiliter condensata confestim contra hostes vexilla movet. Sed hoc in loco nescientibus intimandum est, quod ille locus certaminis belligerantibus inæqualis erat. Nam pagani editiorem locum præoccupaverant, christiani ab inferiori loco aciem dirigebant. Erat quoque in eodem loco unica spinosa arbor brevis admodū, quam nos ipsi nostris propriis oculis vidimus. Circa quam ergo hostiles inter se acies cum ingenti omnium clamore, illi perperam agentes, isti pro vita et dilectis, atque patria pugnaturi hostiliter conveniunt. Cumque aliquandiu animose et nimium atrociter hinc inde utrique pugnarent, pagani divino iudicio christianorum impetum diutius non ferentes maxima suarum copiarum parte occisa, opprobriosam fugam cepere, quo in loco alter de duobus paganorum regibus et 5. comites occisi occubuerūt, et multa millia paganę partis in eodem loco, et insuper per totam campestrem æscedun latitudinem ubique dispersa, longe lateque occisa corruerunt. Cecidit ergo illic Bægsceg rex, et Sidroc ille senex comes, et Sidroc iunior comes, et Osbern comes, et Fræna comes, et Harald comes, et totus paganorum exercitus in fugam usque ad noctem, et etiam usque ad diem sequentem, quousque ad arcem qui evaserant pervenerunt, versus est. Quos christiani usque ad noctem persequuti sunt, et ubique prosternētes. His ibi ita gestis, iterum post 14. dies Æthered rex una cum fratre suo Ælfred, adunatis viribus contra paganos pugnaturi Basengas adierūt. Quibus hinc inde hostiliter convenientibus, et diu resistentibus, pagani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt. Quo proelio peracto de ultra marinis partibus alius paganorum exercitus societati se adiunxit. Et eodem anno post pascha, Æthered rex præfatus, regno 5. annis per multas tribulationes strenue atque honorabiliter cum bona fama gubernato, viam universitatis adiens in Winburnan monasterio sepultus, adventum domini et primam cum iustis resurrectionem expectat.

Paganorū clades.

Æthered mors.

Initium regni Ælfredi.

Eodem anno Ælfred supra memoratus; qui usque ad id temporis viventibus fratribus suis secundarius fuerat; totius regni gubernacula divino concedente nutu cum summa omnium illius regni accolarum voluntate confestim fratre defuncto suscepit. Quod etiam vivente prædicto fratre suo si dignaretur accipere; facillime cum consensu omnium potuerat invenire. Nempe quia & sapientia & cunctis moribus bonis cunctos fratres suos præcellebat; & insuper eo quod nimium bellicosus & victor prope in omnibus bellis erat. Cumque regnare prope quasi invitus uno mense impleto cœperat; nimirum enim non putabat se divino fultus auxilio; tantam paganorum unquam posse solus sufferre austeritatem; quin etiam viventibus suis fratribus; cum magna multorum detrimenta sustinuisset contra universum paganorum exercitum; in monte qui dicitur Wiltun; qui est in meridiana ripa fluminis Guilou; de quo flumine tota illa paga nominatur; cum paucis & nimium inæquali numero acerrime belligeravit. Et cum hinc inde utrique hostiliter & animose non parva diei parte pugnarent; Pagani ad integrum suum periculum propriis suis conspectibus cernentes; & hostium infestationem diutius non ferentes; terga in fugam verterunt. Sed proh dolor per audacitatem persequentium decipientes; iterum in prœlium prodeunt; & victoriam capientes loco funeris dominati sunt. Nec hoc cuiquam mirabile videatur quod christiani parvum in prœlio numerum habebant. Erat enim Saxones maxima ex parte in eodem uno anno 8. contra paganos prœliis populariter attriti; in quibus 8. prœliis; unus rex paganorum & 9. duces cum innumeris cohortibus occisi periere; exceptis quotidianis & nocturnis irruptionibus innumerabilibus; quas Ælfred sæpe memoratus & singuli duces illius gentis cum suis; & etiam perplures ministri regis contra paganos infatigabiliter studiose exercebant; in quibus frequentissimis irruptionibus quot millia paganæ expeditionis occisa perierunt; nisi soli deo incognitum est; exceptis his; qui in 8. supra memoratis prœliis trucidati sunt. Eodem quoque anno Saxones cum iisdem paganis ea conditione; ut ab eis discederent pacem pepigerunt; quod & impleverunt.

Belli incōstantia.

Mercii cū Paganis pacem ineunt.

Anno incarnationis 872. nati. autem Ælfredi regis 23. prædictus paganorum exercitus Londoniam adiit; & ibi hyemavit; cum quo Mercii pacem pepigerunt.

Anno dominicæ incarnationis 873. nati. autem Ælfredi regis 24. sæpe memoratus exercitus Londoniam deserens in Nordanhimbrorum regionem perrexit; & ibi hyemavit in paga quæ dicitur Lindesig; cum quo iterum Mercii pacem pepigerunt.

Anno

ANno dominicæ incarnationis 874. nati. autem Ælfredi regis 25. supra memoratus sæpe exercitus Lindissig deserens; Merciā adiit; ⁊ hyemauit in loco qui dicitur Hreopedune. Burghredum quoque Merciorum regem regnum suum deserere ⁊ vltra mare exire; ⁊ Romam adire contra voluntatem suam coegit 22. regni sui anno. Qui postquam Romam adierat; non diu viuens ibidē functus est; ⁊ in schola Saxonum in ecclesia sanctæ Mariæ honorifice sepultus aduentū domini; ⁊ primam cum iustis resurrectionem expectat. Pagani quoque post eius expulsionem totum Merciorum regnum suo dominio subdiderunt. Quod tamen miserabili conditione cuidā insipienti ministro regis; eius nomen erat Ceolwulf eodem pacto custodiendum commendauerunt; vt qualicunque die illud vellent habere iterum pacifice illis assignaret; quibus in eadem conditione obsides dedit; ⁊ iurauit nullo modo se voluntati eorum contradicere velle; sed obediens in omnibus esse.

Burghredus Romæ moritur,

ANno dominicæ incarnationis 875. nati. autem Ælfredi regis 26. supra memoratus sæpe exercitus Hreopedune deserens in duas se diuisit turmas. Cuius altera pars cum Healfdene in regionem Norðanhymbrorum perrexit; ⁊ ibi hyemauit iuxta flumen quod dicitur Tine; ⁊ totam Norðanhymbrorum regionem suo subdidit dominio; nec non ⁊ Pictos ⁊ Stratduttenses depopulati sunt. Altera quoque pars cum Godrum; ⁊ Osscytil; ⁊ Amund tribus paganorum regibus; ad locum qui dicitur Grantebrycge peruenit; ⁊ ibi hyemauit. Eodem anno Ælfred rex nauali prœlio in mare cōtra 6. naues paganorum belligerauit; ⁊ vnam ex eis cepit cæteris per fugam elapsis.

Pugna maritima Ælfredi.

ANno dominicæ incarnationis 876. nati. autem Ælfredi regis 26. sæpe memoratus paganorum exercitus noctu de Grantebrycge exiens; castellum quod dicitur Werham intrauit; quod monasteriū sanctimonialium inter duo flumina Frauu; ⁊ in paga quæ dicitur Britannice Durngueis; Saxonice autem Þornsæta tutissimo terrarum situ situm est; nisi ab occidentali parte tantummodo; vbi contigua terra est. Cum quo exercitu Ælfred rex fœdus firmiter ea conditione vt ab eo discederent pepigit; cui ille exercitus electos obsides quātos solus nominauit sine vlla controuersia dedit; nec non ⁊ sacramentum in omnibus reliquiis; quibus ille rex maxime post dominum confidebat iurauit; in quibus ⁊ super armillam super quam nec alicui genti prius iurare voluit citissime de regno suo se exiturum esse; sed more suo solita fallacia vtens; ⁊ obsides ⁊ iuramentum atque fidem promissam non custodiens; nocte quadam fœdere dirupto; omnes equites quos habebat occidit; versusque inde Domnaniam ad locum qui dicitur Saxonice Exanceastre; Britannice autem Cairuuisc; Latine quo-

Pagani fœdifragi.

quoque ciuitas in orientali ripa fluminis Vuisc; sita est prope mare meridianum; quia interfluit Galliam Britanniamque; inopinate direxit; ⁊ ibi hyemauit. Eodem quoque anno Halfdene rex illius partis Northanhymbrorum totam regionem sibimet ⁊ suis diuisit; ⁊ illam cum suo exercitu coluit. Eodem anno Rollo cum suis Normanniam penetrauit. Idem Normannorum dux Rollo cum in antiqua Britannia siue Anglia hyemaret; militaribus fretus copiis; quadam nocte fruitur visione mox futuræ certitudinis. De hoc Rollone vide plura in annalibus.

ANno 877. Pagani instante tempore autumnali partim in Exanceastre residebant; ⁊ pars Merciam prædaturā recessit. Crescebat insuper diebus singulis peruersorum numerus; adeo quidē vt si 30. ex eis millia vna die necarentur; alii succedebant numero duplicato. Tūc rex Ælfredus iussit Cymbas ⁊ galeas i. lōgas naues fabricari per regnum; vt nauali prælio hostibus aduentantibus obuiaret. Impositisque piratis in illis vias maris custodiendas cōmisit. Ipse vero Exancestre ubi pagani hyemabant, properans; illis inclusis ciuitatem obsedit. Nautis quoque suis mandauit vt in parte freti vitale hostibus subsidium denegarent. Occurrerunt autem nautis suis 120. naues armatis militibus oneratę; qui in auxilium suorum conciuium aduenerunt. Quas cum Paganis militibus ministri regis cognouissent repletas ad arma prosiliunt; ⁊ viriliter barbaras nationes inuadunt. Pagani vero qui iam fere per mensem inter fluctus pelagi naufragium pertulissent; inutiliter prælium reddiderunt; vnde in momento agminibus eorū laceratis in loco qui Gnauewic dicitur; vndis submersi omnes pariter perierunt. Eodem anno exercitus Paganorum Werham deserens; partim equitando; partim nauigando cum peruenerunt ad locum qui suanauine dicitur; perierunt 120. e nauibus. Equestrem vero exercitum rex Ælfredus insequebatur tunc; quousque venit ad Eaxanceastriam. Ibi accepit obsides; ⁊ iuramentum ab eo; vt cito discederet. Ipso anno mense Augusto; ille exercitus perrexit in Merciam; ⁊ illam regionem Merciorum partim dedit Ceoluulfo cuidam insipienti regis ministro; partim inter se diuisit.

ANno Dominicæ incarnationis 878. natiuitatis autem Ælfredi regis 27. supra memoratus sæpe exercitus Exancestre deserens; Cippanham villam regiam quæ est sita in sinistrali parte Wiltunscire; in orientali ripa fluminis quod Britannice dicitur Abon; adiit ⁊ ibi hyemauit; ⁊ multos eiusdem gentis vltra mare compulit hostiliter; ⁊ penuria atque pauore nauigare; ⁊ maxima ex parte omnes illius regionis habitatores suo subdiderunt dominio. Eodem tempore Ælfred sæpe supra memoratus rex occidentalium Saxonum cum pau-

Galearum fabricatio

Paganorū submersio

paucis suis nobilibus, & etiam cum quibusdam militibus & vasellis per syluestria, & gronnosa Summurtunensis pagæ loca in magna tribulatione, inquietā vitā ducebat. Nihil enim habebat quo vteretur, nisi quod a paganis, & etiam a Christianis qui se paganorum subdiderant dominio, frequentibus irruptionibus aut clam aut etiam palam subtraheret. Et vt in vita S. patris Neoti legitur apud quendam suum vaccarium. Contigit autem die quodam vt rustica vxor viz. illius vaccarii pararet ad coquendum panes. Et ille rex sedens sic circa focum præparauit sibi arcum & sagittas & alia bellorum instrumenta. Cum vero panes ad ignem positos ardentes aspexit, illa infœlix mulier festinanter cucurrit & amouit eos, increpans regem inuictissimum & dicens. Heus homo vrere quos cernis panes, & gyrare moraris, cum nimiū gaudes hos manducare calētes, mulier illa infausta minime putabat illū esse regem Ælfredū, qui tot bella gessit cōtra paganos, tātasque victorias accepit de eis. Non solum autem eidem glorioso regi victorias de inimicis & prosperitatē in aduersis concessisse dominus dignatus est: verum etiam ab hostibus fatigari, aduersitatibus affligi, despectu suorum deprimi, multotiens eum idem benignus dominus permisit vt sciret quoniā vnus est omniū dominus cui curuatur omne genu, cuius in manu corda sunt regum, qui ponit de sede potentes, & exaltat humiles, qui suos fideles in summa prosperitate positos flagellis aduersitatum vult aliquando tangi, vt depressi de dei misericordia non desperent, & exaltati de honore non superbiant, sed etiā sciant cui debent omnia quę habent. Quam siquidem aduersitatē præfato regi illatam non immerito ei euenisse credimus, quia in primo tempore regni sui cum adhuc iuuenis erat, animoque iuuenili detentus fuerat, homines sui regni sibique subiecti qui ad eum venerant, & pro necessitatibus suis eum requisierant, & qui depressi potestatibus erant, suum auxilium ac patrocinium implorabant, ille vero noluit eos audire, nec aliquod auxilium impendebat, sed omnino eos nihili pēdebat. Quod beatissimus vir Neotus adhuc viuens in carne, qui erat cognatus suus intimo corde doluit, maximamque aduersitatem ob hoc ei venturam spiritu prophetico plenus prædixerat, sed ille & piissimam viri dei correptionem parui pendebat, & verissimam eius prophetiam nō recipiebat. Quia igitur quicquid ab homine peccatur, aut hic aut in futuro necesse est vt quolibet modo puniatur? noluit verus ac pius Iudex illam regis insipientiam esse impunitā in hoc seculo, quatenus illi parceret in districto Iudicio. Quare ergo idem sæpedictus Alfredus in tantam miseriam sæpius incidit, vt nemo subiectorum suorū sciret vbi esset, vel quo deuenisset. Eodem anno frater Hynguari & Healfdene cum 23. nauibus de demetica regione in qua hyemauerat post

Ælfredi inopia.

Ælfredi fortuna.

Ælfredi contemptus in subditos.

 mul-

multas ibi christianorum strages factas ad Domnaniam enauigauit; & ibi a ministris regis cum 1200. infœlici exitu peruersam agens occisus est; ante arcem Cynuit quia in eadem arce multi ministri regis cũ suis se concluserant confugii causa. Sed cum pagani arcem imparatam atque omnino immunitam; nisi quod mœnia nostro more erecta solummodo haberet cernerent; non enim effringere moliebantur; quia & ille locus situ terrarum tutissimus est ab omni parte nisi ab orientali; sicut nosipsi vidimus obsidere eam cœperunt; putantes homines illos manum cito daturos fame & siti & obsidione coactos; quia nulla aqua illi arci contigua est; quod non ita vt putabant euenit. Ná christiani ante quam talem penuriam omnino subire paterentur; diuinitus instigati multo melius iudicantes aut mortem aut victoriam mereri; diluculo super paganos ex improuiso irrumpunt; & a primo tempore hostes hostiliter cum rege suo maxima ex parte paucis ad naues per fugam elapsis prosternunt; ibique acceperunt spolia non minima. In quo etiam acceperunt illud vexillum quod Reafan nominãt. Dicunt enim quod 3. sorores Hinguari & Habbe filiæ viz. Lodebrochi illud vexillum texuerunt; & totum parauerunt illud vno meridiano tẽpore. Dicunt etiam quod in omni bello; vbi præcederet idem signum si victoriam adepturi essent; appareret in medio signi quasi coruus viuens volitans. Sin vero vincendi in futuro fuissent; penderet directe nihil mouens. Et hoc sæpe probatum est. Eodem anno post pascha Ælfred rex cum paucis adiutoribus fecit arcem in loco qui dicitur Æthelingaeg; & de ipsa arce semper cum nobilibus vassellis Summurtunensis contra paganos infatigabiliter rebellauit. Iterumque in 7. ebdomada post pascha ad petram Ægbryhta quæ est in orientali parte; saltus qui dicitur Seluudu Latine autẽ silua magna; Britãnice Coitmaur equitauit; ibique obuiauerunt illi omnes accolæ Summurtunẽsis pagæ & Wiltunẽsis; omnes accolæ Hamtunẽsis pagæ; qui nó vltra mare pro metu paganorũ nauigauerãt; visoque rege sicut dignũ erat quasi rediuiuum post tantas tribulationes recipientes immenso repleti sunt gaudio; & ibi castra metati sunt vna nocte. Diluculo sequenti illucescente rex inde castra commouẽs; venit ad locũ qui dicitur Æcglea; & ibi vna nocte castrametatus est; inde sequẽti mane illucescẽte vexilla commouens ad locum qui dicitur Ethandũ venit; & cõtra vniuersum paganorum exercitum cum densa testudine atrociter belligerans; animoseque diu persistens diuino nutu tandem victoria potitus; paganos maxima cæde prostrauit; & fugientes vsque ad arcem percutiens persecutus est; & omnia quæ extra arcẽ inuenit homines; scilicet & equos & pecora confestim cædens homines surripuit; & ante portas paganicæ arcis cum omni exercitu suo viriliter castrametatus est.

Vexillum a Paganis captum.

est. Cumque ibi per 14. dies remorarentur, pagani fame, frigore, timore, & ad extremum desperatione perterriti pacem ea conditione petierunt, vt rex nominatos obsides quātos vellet ab eis acciperet; & ille nullum eis daret: ita tamen qualiter nunquā cum aliquo pacem ante pepigerant; quorum legatione audita rex sua ipsius misericordia motus, nominatos quantos voluit obsides ab eis accepit; quibus acceptis, pagani insuper iurauerunt se citissime de suo regno exituros; nec non & Godrum rex eorum christianitatem subire & baptismū sub manu Ælfredi regis accipere promisit; quæ omnia ille & sui vt promiserāt impleuerūt. Nam post ebdomadas godrū Paganorū rex cum 30. electissimis de exercitu suo viris ad Ælfred regem prope Æthelingaeg in loco qui dicitur Alre peruenit, quem Ælfred rex in filium adoptionis sibi suscipiens de fonte sacro baptismatis eleuauit. Cuius chrismatis solutio 8. die in villa regia quæ dicitur Wædmor fuit; qui postquam baptizatus fuit 12. noctibus cum rege mansit. Cui rex cum suis omnibus multa & optima ædificia largiter dedit.

Godrū Paganorū rex baptizatur.

ANno Dominicæ incarnationis 879. natiuitatis autem Ælfredi regis 28. præfatus paganorum exercitus de Cippanhamme, vt promiserat, consurgens Cirrenceastre adiit; qui Britannice Cair ceri nominatur; quæ est in meridiana parte Huicciorum; ibique per vnum annum mansit. Eodem anno magnus paganorum exercitus de vltra marinis partibus nauigans in Tamesim fluuium venit; & adunatus est superiori exercitui; sed tamen hyemauit in loco qui dicitur Fullonham iuxta flumen Tamensis. Eodē anno eclipsis solis inter nonam & vesperam sed propius ad nonam facta est.

Solis eclipsis.

AN. dom. incarnat. 880. nati. autē Ælfredi regis 29. sæpe memoratus paganorum exercitus Cirrenceastre deserens ad orientales Anglos perrexit; ipsamque regionē diuidens cœpit inhabitare eodem anno exercitus paganorū qui in Fullonham hyemauerat; Britannicam insulā deserens, iterū vltra mare nauigans ad orientalem Franciā perrexit; & per vnum annum in loco qui dicitur Gaent mansit.

ANno dom. incarnat. 881. nati. autē Ælfredi regis 30. præfatus exercitus superius in Franciam perrexit; contra quē Franci pugnauerunt; & finito prœlio pagani equis inuentis equites facti sunt.

AN. dom. incarnat. 882. nati. autē Ælfredi regis 31. præfatus exercitus suas naues per flumē quod dicitur Mese sursū tāto lōge in Franciā pertraxit; & ibi 1. anno hyemauit. Et eodē anno Ælfred angulsaxonū rex nauali prœlio cōtra paganicas naues in mare cōgressus est ex quibus duas cepit naues occisis omnibus qui in eis erant; duarūque aliarū nauiū duo principes cū omnibus suis sociis valde prœlio & vulneribus fatigati depositis armis, curuo poplite, & supplicibus precibus dede-

dederunt se regi.

ANno dominicæ incarnat. 883. nati autem Ælfredi regis 32. præfatus exercitus naues suas per flumen quod dicitur Scald; contra flumen nauigans ad monasterium sanctimonialium quod dicitur Cundoht traxit; ⁊ ibi anno 1. mansit.

ANno dominicæ incarnat. 884. nati autem Ælfredi regis 34. præfatus exercitus in duas turmas diuisit; vna etenim turma in orientalem Franciam perrexit; ⁊ altera ad Britanniam veniens; Cantium adiit; ciuitatémque quæ Hrofesceastre Saxonice dicitur; in orientali ripa fluminis Medwæg sitam obsedit. Ante huius portam Pagani castellum ibimet firmum subito fabricauerunt; nec tamen illā ciuitatem expugnare potuerunt; quia ciues illi se viriliter defenderunt quousque Ælfred rex cum magno exercitu adiutorium illis conferens superuenit. Et tunc pagani relicta arce sua ⁊ omnibus equis quos de Francia secum adduxerant derelictis; maxima parte necnon captiuorum suorum in arce dimissa adueniente subito rege; ad naues suas confertim confugiunt; ⁊ Saxones statim derelictos a paganis captiuos; ⁊ equos diripiunt. Pagani itaque magna necessitate cōpulsi eadem æstate iterum Franciam adierunt. Eodem anno Ælfred angulsaxonum rex classem suam de Cantio; plenā bellatoribus in orientales anglos dirigens prædandi causa transmisit. Cumque ad ostium Sture fluminis aduenissent; confestim 13. naues paganorum paratæ ad bellum obuiauerunt eis; initoque nauali prœlio; hinc inde acriter pugnantes pagani omnes occisi; ⁊ omnes naues cum omni pecunia eorum captæ sunt. Cumque inde victrix regia classis dormiret; pagani qui ad orientalem Anglorum regionem habitabant congregatis vndecunque nauibus; eidem regiæ classi in ostio eiusdem fluminis in mari obuiauerunt; consertoque nauali prœlio; pagani victoriam habuerunt. Eodem quoque anno Carolomannum Francorum occidentalium regem aprorum venationem agentem singulari congressione horrendo dente Aper dilacerans; miserabili funere percussit. Cuius frater Hludouuicus superiori anno defunctus est; qui ⁊ ipse erat etiam Francorum rex; ipsi etenim ambo filii Hludouuici regis Francorum erant; qui etiam Hloduuicus supra memorato anno quo eclypsis solis facta est; defunctus est; ipse quoque Hloduuicus filius Caroli Francorū regis erat; cuius filiū Iudittā Æthelwulfus occidentalium Saxonū rex ad reginam sibi paterna voluntate suscepit. Eodē quoque anno magnus paganorū exercitus de Germania in regionē antiquorū Saxonū quod Saxonice dicitur Ealdseaxū superuenit; cōtra quos adunatis viribus idē Saxones ⁊ Frisones ibidē in vno illo anno viriliter

Ciuitas Roffensis obsessa.

Paganorū fuga.

Sture fluv. Orient. Anglor.

Naualis victoria de Paganis.

Carolomannus ab apro cæsus

Ealdseax

liter pugnauerunt; in quibus duobus bellis Christiani diuina opitulante misericordia victoriam habuerunt. Eodem quoque anno Karolus Almannorum rex occidentalium Francorum regnū & omnia regna quę sunt inter mare Tyrrhenum, & illum marinum sinum qui inter antiquos Saxones & Gallos adiacet, voluntario omniū consensu accepit, absque armoricano (i. minori Britannia) regno, qui Karolus filius Hloduuici regis filius fuit. Ipse vero * Hloduuic' Germanus Karoli regis Francorū patris viz. Iudittæ reginæ prædictæ erat; qui etiā duo Germani fuerunt filii Hloduuici. Hloduuic vero ille filius Karoli magni & antiqui atque sapientissimi qui etiam fuit filius Pippini. Eodē anno beatæ memoriæ Marinus papa vniuersitatis viā migrauit; qui scholam Saxonum in Roma morantium, pro amore & deprecatione Ælfredi angulsaxonum regis ab omni tributo, & talento telonio benigne liberauit; qui etiam multa dona prędicto regi illa vice transmisit; inter quę dedit etiam nō paruam illius sanctissimæ ac venerabilissimæ crucis partē; in qua dominus noster Iesus Christus pro vniuersali hominū salute pependit. Eodem quoque anno ille paganorum exercitus qui in orientalibus anglis habitauit; pacem quam cum Ælfredo rege pepigerat opprobriose fregit. Igitur vt ab id vnde digressus sum redeam; ne diuturna enauigatione portū optatæ quietis omittere cogar; aliquantulū quātū notitiæ meæ innotuerit de vita & moribus; & æqua cōuersatione atque ex parte non modica; res gestas domini mei Ælfredi angulsaxonum regis; postquam præfatam ac venerabilem de Merciorum nobilium genere coniugem duxerit; deo annuente succinctim ac breuiter ne qua prolixitate narrandi noua quæque fastidientium animos offendam; vt promisi expedire procurabo. Cum ergo nuptias honorabiliter in Mercia factas inter innumerabiles vtriusque sexus populos solemniter celebraret; post diuturna die noctuque conuiuia subito & immenso; atque omnibus medicis incognito confestim coram omni populo correptus est dolore. Incognitum enim erat omnibus qui tunc aderant; & etiam hucusque quotidie cernentibus quod proh dolor pessimum est; tantam diuturnitatē a 20. ætatis suæ anno vsque 40. & eo amplius annum per tanta annorum curricula incessanter protelasse; vnde talis dolor oriebatur. Multi nāque fauore & fascinatione circumstantis populi hoc factum esse autumabant; alii diabolica quadam inuidia; qui semper bonis inuidus existat; alii inusitato quodam genere febris; alii ficum existimant; quod genus infestissimi doloris etiam ab infantia habuit. Sed quodam tempore diuino nutu antea cum Cornubiam venandi causa adiret; & ad quandam ecclesiam orandi causa diuertisset; in qua Sanctus Guerirus requiescit; & nunc etiam Sanctus Neotus ibidem pausat subleuatus est.

Lodouicus.

Schola Saxonum Romæ

Dona papæ Ælfredo.

Res alia Alfredi

Morbus Ælfredi, vide 1 2 3 4

Ælfredi oratio.

Erat enim sedulus sanctorum locorum visitator etiam ab infantia, orandi & eleemosynam dandi gratia diu in oratione tacita prostratus; ita domini misericordiam deprecabatur, quatenus omnipotens deus pro sua immensa clementia stimulos praesentis & infestantis infirmitatis aliqua qualicunque leuiori infirmitate mutaret; ea tamen conditione vt corporaliter exterius illa infirmitas non appareret, ne inutilis & despectus esset. Timebat lepram aut cæcitatem vel aliquem talem dolorem, qui homines tam cito & inutiles & despectos suo aduentu efficiunt. Oratione autem finita cœptum iter arripuit & non multo post tempore vt in oratione deprecatus fuerat, se ab illo dolore medicatum esse diuinitus sensit, ita vt funditus eradicaretur. Quamuis & hunc dolorem in primæuo iuuentutis suæ flore, deuota oratione & frequẽti deo supplicatione prius supplex nactus fuerat. Nam vt de beneuola mentis suæ deuotione deo succinctim ac breuiter quamuis præposterato ordine loquar, cum in primæuo iuuentutis suę flore antequam propriam coniugem duceret, mentem suam propriam in dei mandatis stabilire vellet, & se a carnali desyderio abstinere non posse cerneret, offensã dei incurrere si aliquid contrariũ voluntati illius perageret metuẽs, sæpissime gallicantu & matutinis horis clam consurgens, ecclesias & reliquias sanctorum orandi causa visitabat, ibique diu prostratus orabat, quo deus omnipotens propter suam misericordiam mentem illius amore suæ seruitutis multo robustius per aliquam infirmitatem quam posset sustinere, non tamen quo eum indignum & inutilem in mũdanis rebus faceret, ad se penitus conuertens corroboraret. Cumque hoc sæpius magna mentis deuotione ageret, post aliquantulum interuallum præfatum fici dolorem dei munere incurrit, in quo diu & ægre per multos annos laborans, se etiam de vita desperabat, quo vsque oratione facta a se penitus eum amouit. Sed proh dolor, eo amoto alius infestior in nuptiis vt diximus eum arripuit, qui a 20. ætatis suæ anno vsque ad 45. eum die noctuque incessabiliter fatigauit. Sed si aliquando dei misericordia vnius diei aut noctis, vel etiam vnius horę interuallo illa infirmitas seposita fuerat, timor tamen ac tremor illius execrabilis doloris vnquam eum non deserit, sed quasi inutilem eum vt ei videtur in diuinis & humanis rebus prope modum effecit. Nati sunt ergo ei filii & filiæ de supradicta coniuge sua, scil. Æþelflæd primogenita, post quam Eadweard, deinde Æþelgeofu, postea Ælfðryð, deinde Æþelweard natus est, exceptis his qui in infantia morte præueniente præoccupati sunt, de quorum numero est. Æþelflæd adueniente matrimonii tempore, Eadredo Merciorum comiti matrimonio copulata est, Æþelgeofu quoque monasticæ vitæ regulis deuota deo virginitate sub-

Ælfredi liberi.

subiuncta ⁊ consecrata; diuinum subiit seruitium; Æthelƿeard omnibus iunior, ludis literariæ disciplinæ; diuino consilio; ⁊ admirabili regis prouidentia; cum omnibus pene totius regionis nobilibus infantibus; ⁊ etiam multis ignobilibus; sub diligenti magistrorum cura traditus est. Nobilium educatio. In qua schola vtriusque linguæ libri latinæ; scꝫ. ⁊ Saxonicæ assidue legebantur; scriptioni quoque vacabant; ita vt antequã aptas humanis artibus vires haberent; venatoriæ scꝫ. ⁊ cæteris artibus quæ nobilibus conueniunt; in liberalibus artibus studiosi ⁊ ingeniosi viderentur. Eadƿerd ⁊ Ælfðryð semper in curto regio nutriti cum magna nutritorum ⁊ nutricum diligentia; immo cum magno omnium amore; ⁊ ad omnes indigenas ⁊ alienigenas humilitate affabilitate ⁊ etiam lenitate; ⁊ cum magna patris subiectione hucusque perseuerant; nec etiam illi sine liberali disciplina inter cætera præsentis vitæ studia quæ nobilibus conueniunt; otiose ⁊ incuriose permittuntur. Nam ⁊ psalmos ⁊ Saxonicos libros; ⁊ maxime Saxonica carmina studiose didicere; ⁊ frequentissime libris vtuntur. Interea tamen rex inter bella; ⁊ præsentis vitæ frequentia impedimenta; nec non paganorum infestationes ⁊ quotidianas corporis infirmitates; ⁊ regni gubernacula regere; ⁊ omnem venandi artem agere; aurifices ⁊ artifices suos omnes; ⁊ falconarios; ⁊ accipitrarios; caniculariosque docere; Ælfredi otia et negotia. ⁊ ædificia supra omnem antecessorum suorum consuetudinem; venerabiliora ⁊ pretiosiora noua sua machinatione facere; ⁊ Saxonicos libros recitare; ⁊ maxime carmina Saxonica memoriter discere; aliis imperare; ⁊ solus assidue pro viribus studiosissime non desinebat; diuina quoque ministeria ⁊ missam scꝫ. quotidie audire; psalmos quosdam ⁊ orationes; ⁊ horas diurnas; ⁊ nocturnas celebrare; ⁊ ecclesias nocturno tempore vt diximus orandi causa clam a suis adire solebat ⁊ frequentabat; eleemosinarum quoque studio ⁊ largitati indigenis ⁊ aduenis omnium gentium; ac maxima ⁊ incomparabili contra omnes homines affabilitate; atque iocunditate; ⁊ ignotarum rerum inuestigationi solerter se iũgebat. Franci autem multi; Frisones; galli; pagani; Britones; ⁊ Scoti; armorici; sponte se suo dominio subdiderant; nobiles scꝫ. ⁊ ignobiles quos omnes sicut suam propriam gentẽ Armorici. secundum suam dignitatem regebat; diligebat; honorabat; pecunia ⁊ potestate ditabat; diuinam quoque scripturam a recitantibus indigenis; aut etiã si casu quodam aliũde aduenirent; cum alienigenis pariter preces audire sedulus ⁊ solicitus solebat. Episcopos quoque suos ⁊ omnem ecclesiasticũ ordinem; comites; ac nobiles suos; ministeriales etiam ⁊ omnes familiares; admirabili amore diligebat. Filios quoque eorum qui in regali familia nutriebantur; non minus propriis diligens; omnibus bonis moribus instituere; ⁊ literis imbuere solus die

noctuque inter cætera non desinebat; sed quasi nullam in his omnibus consolationem haberet; & nullã aliam intrinsecus & extrinsecus perturbationem pateretur; ita tamen quotidiana & nocturna anxius tristicia ad dominum & ad omnes qui sibi familiari dilectione adsciti forent; querelaretur & assiduo gemebat suspirio; eo quod deus omnipotens eum expertem diuinæ sapientiæ & liberalium artium fecisset; in hoc pium & opinatissimum atque opulentissimum Salomonem Hebræorum regem æquiparans; qui primitus despecta omni præsenti gloria; & diuitiis; sapientiam a deo deposcit; & etiam vtramque inuenit; sapientiam scilicet; & præsentem gloriam sicut scriptum est; quærite ergo primum regnum dei & iustitiam eius; & hæc omnia præstabuntur vobis. Sed deus qui est semper inspector internarum mentium; meditationum; & omnium bonarum voluntatum instigator; nec non etiã vt habeantur bona desyderata largissimus administrator. Neque enim vnquam aliquem bene velle instigaret; nisi & hoc quod bene & iuste quisque habere desiderat largiter administraret; instigauit mentem eius interius non extrinsecus; sicut scriptum est; audiam quid loquatur in me dominus deus. Coadiutores bonæ meditationis suæ qui eum in desyderata sapientia adiuuare possent; quo ad concupita perueniret; quandocunque posset acquireret; qui subinde velut auis prudentissima quæ primo mane charis e cellulis consurgẽs æstiuo tempore; per incerta aeris itinera cursum veloci volatu dirigens; super multiplices ac diuersos herbarum; holerum; fruticũ; flosculos descendit; probatque quid maxime placuerit atque domum reportat; mentis oculos longum dirigit; quærens extrinsecus quod intrinsecus non habebat; id est; in proprio regno suo. At tunc deus quædam solatia regiæ beneuolentiæ tam beneuolam & iustissimã querelam illius diutius non ferens; veluti quædam luminaria; transmisit Werfridum sc. Wigerniensis ecclesiæ episcopum; in diuina sc. scriptura bene eruditum; qui imperio regis libros dialogorum Gregorii papæ & Petri sui discipuli de latinitate primus in Saxonicam linguam; aliquando sensum ex sensu ponens elucubratim & elegantissime interpretatus est. Deinde Plegmundum Mercium genere; Dorobernensis ecclesiæ Archiep. venerabilem scilicet virum; sapientia præditum; Æthelstan quoque & Werwulfum Sacerdotes; & capellanos Mercios genere eruditos; quos 4. Ælfred rex de Mercia ad se aduocauerat; & multis honoribus & potestatibus extulit in regno occidentalium Saxonum; exceptis his quæ Plegmundus Archiep. & Werfridus episcopus in Mercia habebant; quorum omnium doctrina & sapientia regis indesinenter desiderium crescebat & implebatur. Nam die noctuque quandocunque aliquam licentiam haberet libros ante se recitare talibus imperabat;

Regis amore in eruditos.

serabat; non enim vnquam sine aliquo eorum se esse pateretur; quapropter pene omnium librorum notitiam habebat; quamuis per se ipsum aliquid adhuc de libris intelligere non posset; non enim adhuc aliquid legere inceperat; sed cum adhuc nec in hoc quoque regalis auaritia; sed tamen laudabilis grata esset; legatos vltra mare ad Galliam magistros acquirere dixerit; indeque aduocauit Grimbaldum sacerdotem; & monachum; venerabilem viz. virum; cantatorem optimum; & omni modo ecclesiasticis disciplinis; & in diuina scriptura eruditissimum; & omnibus bonis moribus ornatum. Iohannē quoque æque presbyterum; & monachum acerrimi ingenii virum; & in omnibus disciplinis literatoriæ artis eruditissimum; & in multis aliis artibus artificiorum; quorum doctrina regis ingenium multum dilatatum est, & eos magna potestate ditauit & honorauit.

Ælfredi studium de doctis cōparandis.

His temporibus ego quoque a rege aduocatus de occiduis & vltimis Britanniæ finibus ad Saxoniam adueni. Cumque permulta terrarum spatia illum adire proposueram; vsque ad regionem dexteralium Saxonum quæ Saxonice Sudseaxum appellatur; ductoribus eiusdem gentis comitantibus perueni; ibique illum in villa regia quæ dicitur Dene; primitus vidi. Cumque ab eo benigne susceptus fuissē; inter cætera sententiarum nostrarum famina me obnixe rogabat; vt deuouerem me suo seruitio; & familiaris ei essem; & omnia quæ in sinistrali & occidētali Sabrinæ parte habebam pro eo relinquerem; quod etiam maiori mihi remuneratione reddere pollicebatur quod & faceret. Respondi ego; me talia incaute & temerarie promittere non posse; iniustum enim mihi videbatur; illa tam sacra loca; in quibus nutritus; & doctus ac coronatus fueram; atque ad vltimum ordinatus pro aliquo terreno honore & potestate derelinquere; nisi coactus et compulsus. Ad quod ille ait; si nec tibi hoc suppetat subire; saltem dimidiam partem seruitii tui mihi accommoda; ita vt per 6. menses mecum fueris & tantundem in Britannia; ad quod ego taliter respondi; nec hoc suauiter & temerarie sine consilio meorum posse promittere. At vero cum illum meum seruitium (sed nesciebam quare) desiderare cognoscerem; promisi me iterum ad eum post 6. menses; sospite vita reuersurū; cum tali responso quod mihi & meis vtile; ac sibi placabile esset. Cumque sibi hoc responsum videretur probabile; dato reuertendi pignore statuto tempore; quarto die ab eo equitantes ad patriam remeauimus; sed cū ab eo discesseramus; in Wintonia ciuitate febris infesta me arripuit; in qua febule per 12. menses & vna ebdomada die noctuque sine aliqua vitæ spe laboraui. Cumque statuto tempore ad eum sicut promiseram non peruenissem; transmisit ad me indiculos qui me ad eum equitare festinarent; & causam remorationis perquirerent; sed cum equi-

Asseri ad regem aduentus.

tare ad eum non possem; alium transmisi ad eum indiluculum qui rememorationis meæ causam illi patefaceret; ⁊ si de illa infirmitate respirare possem; me velle implere quę promiseram renuntiaret. Discedente igitur infirmitate ex consilio ⁊ licentia nostrorum omnium pro vtilitate illius sancti loci; ⁊ omnium in eo habitantium regi vt promiseram; eius seruitio me deuoui ea conditione; vt per 6. menses omni anno cum eo commanerem; aut si simul possem 6. menses protelare; aut etiam per vices vt tribus mensibus in Britannia; vt tribus in Saxonia commanerem; ⁊ illa adiuuaretur per rudimenta sancti Degui in omni causa; tamen pro viribus. Sperabant enim nostri minores tribulationes; ⁊ iniurias; ex parte Hemeid regis sustinere; qui sæpe depraedabatur illud monasterium; ⁊ parochiam Sancti Degui aliquando; expulsione illorum antistitum; qui in eo præessent; sicut ex nobis Archiep. propinquum meum; ⁊ me expulit aliquando sub ipsis; si ego ad notitiam ⁊ amicitiam illius regis qualicunque pacto peruenirem. Illo enim tempore; ⁊ multo ante omnes regiones dexteralis Britanniæ partis; ad Ælfred regem pertinebant; ⁊ adhuc pertinēt; Hemeid scilicet cum omnibus habitatoribus demeticæ regionis; ⁊ rex filiorū Rotri vi cōpulsus; regali se subdiderat imperio; Houil quoque filius Ris; rex Gleguising; ⁊ Brochmail; atque Fernmail filii Mouric; reges Guent; vi ⁊ tyrannide Eadred comitis; ⁊ Merciorum compulsi; suapte eundē expetiuere regē; vt dominiū ⁊ defensionem ab eo pro inimicis suis haberēt. Helised quoque filius Teudyr rex Brechoniæ; eorundem filiorum Rotri vi coactus dominiū regis præfati suapte requisiuit. Anarawt quoque filius Rotri; cum suis fratribus ad postremum amicitiam Nordanhymbrorum deserens; de qua nullum bonum nisi damnum habuerat; amicitiā regis studiose requirens ad præsentiam illius aduenit. Cumque a rege honorifice receptus esset; ⁊ ad manum episcopi in filium cōfirmationis acceptus; maximisque donis ditatus regis dominio cum omnibus suis eadem conditione subdidit; vt in omnibus regiæ voluntati sic obediens esset; sicut Æþered cum Merciis; nec in vanum illi omnes regis amicitiam acquisiuerunt. Nam qui desiderauerunt potestatem terrenā augere inuenerunt; qui pecuniam pecūniam; qui familiaritatem familiaritatem; qui vtramque vtramque. Omnes autem habuerunt amorem ⁊ tutelam ac defensionem ab omni parte; qua rex seipsum cum suis omnibus defendere potuit. Cum igitur ad eum aduenissem in villa regia quæ dicitur Leonaford honorabiliter ab eo susceptus sum; ⁊ cum eo illa vice 8. mensibus in curto mansi; in quibus recitaui illi libros quoscunque ille vellet; ⁊ quos ad manum haberemus. Nam hæc est propria ⁊ vsitatissima illius consuetudo die noctuque inter omnia alia mentis

⁊

& componit impedimenta; aut per se ipsum libros recitare; aut aliis recitantibus audire. Cumque ab eo frequenter licentiam reuertendi quærerem & nullo modo impetrare possem; tandem cum & licentiam omnino exposcere statuissem; diluculo vigiliæ natalis domini; aduocatur ad eum tradidit mihi duas epistolas; in quibus erat multiplex supputatio omnium rerum quæ erant in duabus monasteriis quæ Saxonice cognominantur Amgresbyri; & Banuwylle; & mihi eodem die tradidit illa duo monasteria cum omnibus quæ in eis erant; & sericum pallium valde pretiosum & onus viri fortis de incenso; adiiciens his verbis; non ideo dedisse parua illa quod sequenti tempore nollet dare maiora. Nam sequentis temporis successu ex improuiso dedit mihi Exanceastre; cum omni parochia; quæ ad se pertinebat in Saxonia; & in Cornubia exceptis quotidianis donis innumerabilibus in omni genere terrestris copiæ; quæ hoc in loco recensere longum est; ne fastidium legentibus procreent. Sed nullus existimet pro aliqua vana gloria; aut adulatione aut maioris honoris quærendi gratia me talia hoc in loco bona commemorasse; quod coram deo nec ideo fecisse testor; sed vt nescientibus propalarem quã profusus in largitate ille sit. Tunc cõfestim dedit mihi licentiam equitandi ad illa duo monasteria omnibus bonis referta; & inde ad propria reuertendi.

Ælfredi in Asserum munificentia.

ANno dominicæ incarnationis 886. nati. autem Ælfredi regis 35. sæpe memoratus exercitus regionem fugiens iterum; & in occidentalium Francorum regionem venit; naues suas dirigens in flumen quod Signe dicitur; sursum contra longe nauigans Parisiam ciuitatem adiit; & ibi hyemauit; & castrametatus est; intra quam partem fluminis prope ad pontem vt transitum pontis ciuibus prohiberet; quia illa ciuitas in medio fluminis sita est in insula parua; obsedit illam ciuitatem anno illo integro; sed deo misericorditer fauente; & ciuibus viriliter se defendentibus munitionem irrumpere non potuit. Eodem anno Ælfred angulsaxonum rex; post incendia vrbium; stragesque populorum; Londoniam ciuitatem honorifice restaurauit, & habitabilem fecit; quam genero suo Æþeredo Merciorum comiti commendauit seruandam; ad quem regem omnes Angli & Saxones; qui prius vbique dispersi fuerant; aut cum paganis sub captiuitate erant; voluntarie conuerterunt & suo dominio se subdiderunt.

Londinũ ab Ælfredo instauratur.

ANno Dominicæ incarnationis 887. natiuitatis autem Ælfredi regis 36. supra memoratus Paganorum exercitus Parisiam ciuitatem derelinquens incolumem; eo quod aliter proficere sibimet non poterat; classem suam sub illo ponte sursum contra Signe longe remigando; tamdiu direxit donec ad hostium fluminis

quod Materne nominatur peruenisset; tunc Sigonam deserentes in hostium Materne diuertunt; contra quod diu ac longe nauigantes demum non sine labore usque ad locum qui dicitur Cazici; id est; villa regia peruenerunt; in quo loco hyemauerunt integro anno. Sequenti anno in hostium fluminis quod dicitur Iona intrauerunt; non sine magno regionis damno; & illic remorati sunt anno vno. Eodem anno Karolus Francorum rex viam vniuersitatis adiit; sed Earnulf filius fratris sui sexta antequam defunctus esset ebdomada illum regno expulerat; quo statim defuncto 5. reges ordinati sunt; & regnum in quinque partibus conscissum est; sed tamen principalis sedes regni ad Earnulf iuste & merito prouenit; nisi solummodo quod in patruum suum indigne peccauit. Caeteri quoque 4. reges fidelitatem & obedientiam Earnulfo sicut dignum erat promiserunt. Nullus enim illorum 4. regum haereditarius illius regni erat in paterna parte nisi Earnulf solus; v. itaque reges confestim Karlo moriente ordinati sunt. Sed imperium penes Earnulf remansit; talis ergo illius regni diuisio fuit; nam Earnulf orientales regiones Hreni fluminis; Hrodulf quoque interiorem partem regni accepit. Oda etiam occidentale regnum; Beorngar & Wida languobardiam; nec non & illas regiones quae in illa parte montis sunt; nec tamen tanta & talia regna inter se pacifice seruauerunt. Nam bis pleno proelio inter se belligerauere; & illa regna persaepe deuastauerunt inuicem; & vnusquisque alterum expulit de regno. Eodem quoque anno; quo ille exercitus Parisiam ciuitatem deserens Cazici adiit; Aethelhelm comes Wiltunensium Aelfredi regis & Saxonum eleemosynam Romam duxit. Eodem quoque anno saepe memoratus Aelfred angulsaxonum rex diuino instinctu legere & interpretari simul vno eodemque die primitus inchoauit; sed vt apertius ignorantibus pateat; causam huius tardae inchoationis expedire curabo. Nam cum quodam die ambo in regia cambra resideremus; vndecunque sicut solito colloquia habentes; ex quodam quoddam testimonium libro illi euenit vt recitarem; quod cum intentus vtrisque auribus audisset; & intima mente sollicite perscrutaretur; subito ostendens libellum quem in sinum suum sedulo portabat (in quo diurnus cursus & psalmi quidam atque orationes quaedam quas ille in iuuentute sua legerat; scripti habebantur) imperauit quo illud testimonium in eodem libello litteris mandarem. Quod ego audiens & ingeniosam beneuolentiam illius ex parte; atque etiam tam deuotam erga studium diuinae sapientiae voluntatem eius cognoscens; immensas omnipotenti Deo grates; extensis ad aethera volis; tacitus quamuis persolui; qui tantam erga studium sapientiae deuotionem in regio corde ser-

Francia in 5. reges diuisa.

Diuisio bellum generauit.

ser-

inscriberetur; sed cum nullum locum vacuum in eodem libello reperirem in quo tale testimonium scribere possem (erat enim omnino multis ex causis refertus) aliquantisper distuli, & maxime quia tam elegans regis ingenium ad maiorem diuinorum testimoniorum scientiã prouocare studebam. Cui, cum me vt quantocius illud scriberem vrgeret, inquam, placet ne tibi quod illud testimonium in aliqua foliuncula segregatum scribam? Incognitum est enim si aliquando aliquod taliter aut plura reperiamus, quæ tibi placuerint testimonia. Quod si inopinate euenerit segregasse gaudebimus. Quod ille audiens ratum esse consilium inquit: quod ego audiens & gaudens festinus quaternionem promptam paraui, in cuius principio illud non iniussus scripsi; ac nulla eadem die non minus quam tria alia sibi placabilia testimonia illo imperante in eadem quaternione vt prædixerã scripsi; ac deinde quotidie inter nos sermocinando ad hæc inuestigando aliis inuentis æque placabilibus testimoniis quaternio illa referta succreuit. Nec immerito sicut scriptum est: super modicum fundamentum ædificat iustus, & paulatim ad maiora defluit velut apis fertilissima longe lateque gronnios interrogãdo discurrens, multimodos diuinæ scripturæ flosculos inhianter & incessabiliter congregauit, queis præcordii sui cellulas densatim repleuit. Nam primo illo testimonio scripto confestim legere & in Saxonica lingua interpretari, atque inde perplures instituere studuit, ac veluti de illo fœlici latrone cautum est dominum Iesum Christum dominum suum immoque omnium iuxta se in venerabili sanctę crucis patibulo pendentem cognoscente; quo subnixis precibus inclinatis solummodo corporalibus oculis quia aliter non poterat (erat enim totus confixus clauis) submissa voce clamaret memẽto mei cum veneris in regnum tuũ Christe. Qui christianæ fidei rudimenta in gabulo primitus inchoauit discere, hic aut aliter quãuis dissimili modo in regia potestate S. rudimenta scripturæ diuinitus instinctus præsumpsit incipere in venerabili Martini solempnitate; quos flosculos vndecũque collectos a quibuslibet magistris discere, & in corpore vnius libelli mixtim quãuis sicut tunc suppetebat redigere vsque adeo protelauit, quousque prope modum ad magnitudinem vnius psalterii perueniret, quem Enchiridion suum i. manualem librum nominari voluit, eo quod ad manum illum die noctuque solertissime habebat, in quo non mediocre sicut tunc aiebat, habebat solatium. Sed sicut a quodam sapiente iamdudum scriptum est (inuigilant animi quibus est pia cura regendi) magnopere inuigilandum mihi censeo in eo quod ante aliquam quamuis dissimili modo similitudinem inter illum fœlicem latronem & regẽ composuerim.

Namque patibulum exosum est unicuique ubicunque male habet; sed quid faciat si non possit se inde eripere aut etiam effugere; vel qualicunque astute causam suam meliorare ibidem commorando; debet ergo velit nolit cum mœrore ⁊ tristitia sufferre quod patitur. Erat itaque rex ille multis tribulationum clavis confossus quamuis in regia potestate constitutus. Nam a 20. ætatis anno usque ad 45. quē nunc agit grauissima incogniti doloris infestatione incessanter fatigatur; ita ut ne unius quidē horæ securitatem habeat quo aut illam infirmitatem nō sustineat; aut sub illius formidine lugubriter prope constitutus non desperet. Præterea assiduis exterarum gentium infestationibus quas sedulo terra marique sine ullius quieti temporis interuallo sustinebat; nō sine materia inquietabatur. Quid loquar de frequentibus contra paganos expeditionibus ⁊ bellis ⁊ incessabilibus regni gubernaculis; de quotidiana nationum quæ in Cyrreno mari usque ultimum Hyberniæ finem habitant. Nam etiam de Hierosolima Abel patriarchę epistolas ⁊ dona illi directas vidimus ⁊ legimus; de ciuitatibus ⁊ urbibus renouandis; ⁊ aliis ubi nunquā ante fuerant construendis; ædificiis aureis ⁊ argenteis incomparabiliter illo edocente fabricatis; de aulis ⁊ cambris regalibus lapideis ⁊ ligneis suo iussu mirabiliter cōstructis; de villis regalibus lapideis antiqua positione motatis; ⁊ in decentioribus locis regali imperio decentissime constructis; qui maxima (excepto illo dolore) perturbatione ⁊ controuersia suorum qui nullum aut paruum voluntarie; pro communi regni necessitate vellent subire laborem: sed tamen ille solus diuino fultus adminiculo susceptum semel regni gubernaculum; veluti gubernator præcipuus nauem suam multis opibus refertā ad desideratum ac tutum patriæ suę portum; quamuis cunctis propemodū lassis suis nautis perducere contendit: haud aliter titubare ac vacillare quamuis inter fluctiuagas ac multimodas præsentis vitæ turbines non sinebat. Nam assidue suos episcopos; ⁊ comites ac nobilissimos sibique dilectissimos suos ministros; necnon ⁊ præpositos (quibus post dominum ⁊ regem omnis totius regni potestas sicut dignum subdita videtur) leniter docendo; adulando; hortando; imperando; ad ultimum inobedientes post longam patientiam acrius castigando; vulgarem stultitiam ⁊ pertinaciam omnimodo abominando ad suam voluntatem ⁊ ad communem totius regni utilitatem sapientissime usurpabat ⁊ annectebat; ⁊ si inter hæc regalia exhortamenta propter pigritiam populi imperata nō implentur; aut tarde incœpta tēpore necessitatis ad utilitatem exercentium minus finita non prouenirēt; (ut de castellis ab eo imperatis adhuc nō incœptis loquar) aut nimium tarde incœptis ad perfectum finem nō perductis; ꝙ hostiles

copiæ

Abel Hierosolymitanus patriarcha Alfredo scripsit.

copię terra marique irrumperent; aut vt sæpe euenit vtraque parte tunc contradictores imperialium diffinitionum inani pœnitentia pene exinaniti verecundabantur. Inanem enim pœnitentiã scriptura teste nomino; qua homines innumerabiles nimio detrimento pluribus insidiis perpetratis sæpe periculis dolent. Sed quamuis per hanc rem (heu proh dolor) Eulogii miserabiliter contristentur; & perditis eorum patribus, coniugibus, liberis, ministris, seruis, ancillis, operibus, & omni suppellectili flebiliter commoueantur; quid detestabilis iuuat pœnitentia, quando nec occisis suis propinquis succurrere valent, nec captiuos suos a captiuitate exosa redimere, nec etiã interdum sibimet qui euaserint adiuuare valent, quoniã propriam vnde sustentent vitam non habent? Sera igitur pœnitentia nimium attriti pœnitent, & regalia præcepta incuriose despexisse dolent, & regalem sapientiam totis vocibus collaudant, & quod ante refutauerunt totis viribus implere promittunt, i. de arcibus construendis & cæteris communibus communis regni vtilitatibus. De voto quoque & proposito excellentissimæ meditationis suæ quam inter prospera & aduersa sua nullo modo prætermittere poterat, prætereundum esse hoc in loco vtiliter non existimo. Nam cum de necessitate animæ suæ solito cogitaret, inter cætera diuturna & nocturna bona quibus assidue & maxime studebat, duo monasteria construere imperauit: vnũ monachorum in loco qui dicitur Æthelingaeg, quod permaxima gronnia paludosissima & intransmeabili & aquis vndique circumcingitur, ad quod nullo modo aliquis accedere potest nisi cauticis, aut etiam per vnum pontem qui inter duas alias arces operosa protelatione constructus est, in cuius pontis occidẽtali limite arx munitissima præfati regis imperio pulcherrima operatione consita est, in quo monasterio diuersi generis monachos vndique congregauit & in eodem collocauit. Nam primitus quia nullum de sua propria gente nobilem ac liberum hominem nisi infantes, qui nihil boni eligere nec mali respuere pro teneritudine inualidę ætatis adhuc possunt, qui monasticam voluntarie vellet subire vitam, habebat, nimirum quia per multa retroacta annorum curricula monasticæ vitę desyderiũ ab illa tota gente, nec nõ & a multis aliis gentibus funditus desierat, quamuis perplurima adhuc monasteria in illa regione constructa permaneant: nullo tamen regulam illius vitæ ordinabiliter tenente (nescio quare) aut pro alienigenarum infestationibus quæ sæpissime terra marique hostiliter irrumpunt, aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere diuitiarum abundantia, propter quam multo magis id genus despectæ monasticæ vitæ fieri existimo, ideo diuersi generis monachos in eodem monasterio congregare studuit, primitus Iohã-

Monasteria ab Ælfredo cõdita.

Monastica vita deserta.

nem

nem presbyterum monachum scilicet Ealdsaxonum genere Abbatem constituit; deinde vltramarinos presbyteros quosdam & diaconos; ex quibus cum nec adhuc tantum numerum quantum vellet haberet; comparauit etiam quamplurimos eiusdem gentis Gallicæ; ex quibus quosdam infantes in eodem monasterio edoceri imperauit; & subsequenti tempore ad monachicũ habitum subleuari; in quo etiam monasterio vnum paganicæ gentis edoctum in monachico habitu degentem iuuenem admodum vidimus; non vltimum scilicet eorum. Facinus quoque in eodem monasterio quodam tempore perpetratum muti taciturnitate silentii obliuioni traderẽ; quamuis indignũ facinus est; quia per totam scripturam impiorum turpia facta inter venerabilia iustorum sicut zizania & lolium in tritici segetibus interseminãtur; bona sc3. vt laudẽtur sequantur; æquiperẽtur; sectatores quoque eorum omni honore venerabili digni habeantur; mala vero vituperẽtur execrẽtur; & vt omnino effugiãtur; imitatores quoque eorum omni odio & despectione ac vindicta corripiantur. Nam quodam tempore cum instinctu diabolico quidam sacerdos & diaconus Gallici generis ex prædictis monachis inuidia quadam latenti excitati; contra suum abbatem prædictum Iohannem nimium latenter in tantum amaricati sunt; vt iudaico more dominum suum dolo circumuenirent & proderent. Nam duos eiusdem Gallicæ gentis seruulos præmio conductos ita fraudulenter docuerunt; vt nocturno tempore cum omnes delectabili corporis quiete suauiter dormirent; patefactam armati intrarent ecclesiam; quam post se iterum solito more claudebãt; & vnicũ abbatis aduentum in ea absconditi præstolarentur. Cumque solus solito orandi causa ecclesiam latenter intraret; & ante S. Altare flexis ad terram genibus se inclinaret; hostiliter irruentes in eum tunc eum ibidem occidere conabantur; cuius corpus exanime inde trahentes ante ostium cuiusdam meretricis quasi illic occisus esset in meretricando iactarẽt; quod etiam machinauerunt crimẽ crimini addentes sicut dictum est; & erit nouissimus error peior priore. Sed diuina misericordia quæ semper innocentibus solet subuenire impiam impiorum meditationem maxima ex parte frustrata est; quo non per omnia eueniret sicut proposuerant. Omni itaque mala doctrina a malis doctoribus; malis auditoribus; elucubratim exposita; & condicta nocte adueniente atque suppetenti; & impunitate promissa; latrunculos duos armatos; in ecclesia concluserunt; aduentum abbatis præstolantes. Cumque media nocte Iohannes solito furtim nemine sciente orandi gratia ecclesiam intrasset; & flexis genibus ante altare incuruaret; tunc duo illi latrunculi ex improuiso euaginatis gladiis in eum irrumpunt; & crudelibus afficiunt vulneribus; sed ille vt soli-

Monachorum facinus in Abbatem.

pagani monachus

solito, ac semper acris ingenio, & ut audivimus de eo a quibusdam referentibus, bellicosae artis non expers, si in meliori disciplina non studeret, statim ut sonitus latronum audivit priusquam videret, insurgens acriter in eos antequam vulneratur, & vociferans quantum poterat reluctabatur, inclamitans daemones esse & non homines: non enim aliter sciebat, quia nec hoc homines ausos esse existimabat. Vulneratus est tamen antequam sui advenirent. Sui ergo hoc rumore expergefacti, & etiam audito daemonum nomine perterriti, utrique & inexpertes, & etiam illi Iudaico more domini sui proditores hinc inde ab ecclesiae hostia concurrunt. Sed antequam advenirent latrunculi praecipiti cursu ad proximantia sibi gronnae latibula, semivivum abbatem relinquentes confugiunt. Monachi vero seniorem suum semivivum colligentes cum gemitu & moerore domum reportaverunt, sed nec etiam illi dolori minus lachrymabantur innocentibus. Sed dei misericordia tantum facinus impunitum fieri non permittente, latrunculi qui hoc perpetraverunt omnes tanti sceleris persuasores capti ligatique, per varia tormenta morte turpissima perierunt. His ita relatis ad incepta redeamus. Aliud quoque monasterium iuxta orientalem portam Sceftesburg habitationem sanctimonialium habitabile idem praefatus rex aedificare imperavit, in quo propriam filiam suam Ethelgeofu devotam deo virginem abbatissam constituit, cum qua etiam aliae multae nobiles moniales in monastica vita deo servientes in eodem monasterio habitant: quae duo monasteria terrarum possitionibus & omnibus divitiis locupletatim ditavit. His ita diffinitis solito suo more intra semetipsum cogitabat, quid adhuc addere potuisset, quod plus placeret ad piam meditationem. Non inaniter incepta, utiliter inventa, utilius servata est. Nam iamdudum in lege scriptum audierat, dominum decimam sibi multipliciter redditurum promisisse, atque fideliter servasse, decimamque sibi multipliciter redditurum fuisse. Hoc exemplo instigatus, & antecessorum morem volens transcendere, dimidiam servitii sui partem diurni scilicet & nocturni temporis, nec non etiam dimidiam partem omnium divitiarum quae annualiter ad eum cum iusticia moderanter acquisitae pervenire consueverant, deo devote & fideliter toto cordis affectu pius meditator se daturum spopondit, quod & quantum potest humana discretio discernere & servare, subtiliter ac sapienter adimplere studuit. Sed ut solito suo more cautus evitaret quod in alio divinae scripturae loco cautum est, si recte offeras, recte autem non dividas, peccas, quod deo libenter devoverat quomodo recte dividere posset cogitavit, & ut dixit Salomon. Cor regis in manu domini, id est, consilium. Consilio divinitus invento omnium uniuscuiusque anni censuum successum bifa-

Aelfredi filia Abbatissa.

Aelfredi votum.

 rie

Diuisio bonorum per Ælfredum.

rie primitus ministris suis diuidere æquali lance imperauit. His ita diuisis partem primam secularibus negotiis pertinere addixit; quam etiam in tribus partibus sequestrari præcepit: cuius primam diuisionis partem suis bellatoribus annualiter largiebatur, item suis ministris nobilibus; qui in curto regio vicissim commorabantur; in pluribus ministrantes ministeriis. Ita enim ordinabiliter agebatur regalis familiaritas tribus omni tempore vicissitudinibus; in tribus namque cohortibus præfati regis satellites prudentissime diuidebantur; ita vt prima cohors vno mense in curto regio die noctuque administrans commoraretur; menseque finito et adueniente alia cohorte prima domum redibat; et ibi duobus propriis quisque necessitatibus studens commorabatur mensibus. Secunda itaque cohors mense peracto adueniente tertia domum redibat; vt ibi duobus cōmoraretur mensibus; sed et illa finito vnius mensis ministerio; et adueniente prima cohorte domū redibat; ibidē commoratura duobus mensibus. Et hoc ordine omnibus vitæ præsentis temporibus talium vicissitudinum in regali curto rotatur administratio. Talibus itaque primam de tribus prædictis partibus partem; vnicuique tamen secundum propriam dignitatem; et etiam secundum proprium ministerium largiebatur. Secundam autem operatoribus quos ex multis gentibus collectos; et comparatos propemodum innumerabiles habebat in omni terreno ædificio edoctos. Tertiam autem eiusdem partem aduenis ex omni gente ad eum aduenientibus longe propeque positis; et pecuniam ab illo exigentibus etiam et non exigentibus; vnicuique secundum propriam dignitatem mirabili dispensatione laudabiliter; et (sicut scriptum est Hilarem datorem diligit deus) hilariter impendebat. Secundam vero partem omnium diuitiarum suarum; quæ annualiter ad eum ex omni censu perueniebant et in fisco reputabantur; sicut iam paulo ante cōmemorauimus plena voluntate deo deuouit; et in quatuor partibus etiam curiose suos ministros illā diuidere imperauit, ea cōditione vt prima pars illius diuisionis pauperibus vniuscuiusque gentis qui ad eū veniebant discretissime erogaretur. Memorabat etiam in hoc; quātum humana discretio custodire poterat; illius S. Papæ Gregorii obseruandam esse sententiam; qua discretam mentionem diuidendæ eleemosynæ ita dicens agebat. Ne paruum cui multum; nec multum cui paruum; nec nihil cui aliquid; nec aliquid cui nihil. Secundam autem duobus monasteriis quæ ipse fieri imperauerat; et seruientibus in his deo (de quibus paulo ante latius disseruimus) tertiam scolæ quā ex multis suæ propriæ gentis nobilibus studiosissime congregauerat; quartam circum finitimis in omni Saxonia et Mercia monasteriis; et etiam quibusdam annis per vices in Britānia; et Cornubia; Gallia; Armo-

rica

rica; Nordhymbriis; ⁊ aliquando etiam in Hybernia; ecclesiis ⁊ seruis dei inhabitantibus; secundum possibilitatem suam; aut ante distribuit; aut sequenti tempore erogare proposuit; vita sibi ⁊ prosperitate salua. His ita ordinaliter ab eodem rege dispositis; memor illius diuinæ scripturæ sententiæ qua dicitur; qui vult eleemosynam dare a semetipso debet incipere; etiam quid a proprio corporis sui ⁊ mentis seruitio deo offerret prudenter excogitauit. Nam non minus de hac re quam de externis diuitiis deo offerre proposuit; quin etiam dimidiam partem seruitii mentis ⁊ corporis; in quantum infirmitas ⁊ possibilitas; atque suppetentia permitteret diurno scilicet ac nocturno tempore; suapte totisque viribus se redditurum deo spopondit. Sed quia distantiam nocturnarum horarum omnino propter tenebras; ⁊ diurnarum propter densitatem sæpissime pluuiarum ⁊ nubium æqualiter dinoscere non poterat; excogitare cœpit qua ratione fixa; ⁊ sine vlla hæsitatione hunc promissum voti sui tenorem; læto tenus incommutabiliter dei fretus misericordia; seruare posset. His aliquandiu excogitatis; tandem inuento vtili ⁊ discreto consilio suos capellanos ceram offerre sufficienter imperauit; quam adductam ad denarios pensare in bilibri præcepit. Cumque tanta cera mensurata fuisset; quæ 72. denarios pensaret; 6. candelas vnamquamque æqua lance inde capellanos facere iussit; vt vnaquæque candela 12. vncias pollicis in se signatas in lōgitudine haberet. Itaque hac reperta ratione sex illæ candelæ per 24. horas die nocteque sine defectu coram sanctis multorum electorum dei reliquiis; quæ semper eum vbique comitabantur; ardenter lucescebant. Sed cum aliquando per diem integrum ⁊ noctem ad eandem illam horam qua anteriori vespera accensæ fuerant candelæ; ardendo lucescere non poterant; nimirum ventorum violentia inflante; quæ aliquando per ecclesiarum hostia ⁊ fenestrarum; maceriarum quoque atque tabularum; vel frequentes parietum rimulas; necnon ⁊ tentoriarum tenuitates; die noctuque sine intermissione flabat; exardescere citius plus debito ante eandem horā finiendo cursum suum cogebantur: excogitauit vnde talem ventorum sufflationem prohibere potuisset; consilioque artificiose atque sapienter inuento; lanternam ex lignis ⁊ bouinis cornibus pulcherrime construere imperauit; bouina nāque cornua alba ac in vna tenuiter dolabris erasa non minus vitreo vasculo elucent; quę itaque lanterna mirabiliter ex lignis ⁊ cornibus vt ante diximus facta; noctuque candela in eam missa exterius vt interius tam lucida ardebat; nullis ventorum flaminibus impedita; quia valuam ad ostium illius lanternæ ex cornibus idem fieri imperauerat. Hoc itaque machinamento ita facto 6. candelæ vnaquæque post alteram; per 24. horas sine intermissione nihil citius; nihil tardius lucescebant; quibus extinctis aliæ incendebantur.

Lanternæ inuentio.

his ita ordinabiliter per omnia digestis, dimidiam sicut deo deuouerat seruitii sui partem custodire cupiẽs; & eo amplius augere in quãtum possibilitas aut suppetentia, immo etiam infirmitas permitteret; tædiosus examinãdæ in iudiciis veritatis arbiter existebat; & in hoc maxime propter pauperum curam; quibus die noctuque inter cætera præsentis vitæ debita mirabiliter incumbebat. Nam in toto

Ælfredus pauperum tutor solus.

illo regno præter illum solum, pauperes, aut nullos aut etiam paucissimos habebant adiutores. Nimirum, quia etiam pene omnes illius regionis potentes & nobiles ad sæcularia magis quam ad diuina mentem declinauerant negotia; magis enim vnusquisque speciali lucro in sæcularibus negotiis quam cõmuni inhiabat. Studebat is quoque in iudiciis etiam propter nobiliũ & ignobilium suorũ vtilitatẽ; qui sæpissime in concionibus comitũ & præpositorũ pertinacissime inter se dissentiebant; ita vt pene nullus eorũ quicquid a comitibus & præpositis iudicatum fuisset, verum esse concederet: qua pertinaci dissentione obstinatissime compulsi regis subire iudicium singuli subarabant; quod & cõfestim ab vtraque parte implere festinabãt. Sed tamen ille qui in sua parte aliquã de illa causa iniustitiã fieri cognosceret, ad talis iudicis iudiciũ contra voluntatẽ, tamen quãuis per vim lege & stipulatione venire coactus esset, volũtarie nolebat accedere. Sciebat enim ibidẽ nihil ex sua malitia confestim posse delitescere. Nec mirũ, erat namque rex

Ælfredus Iudex integer.

ille in exequẽdis iudiciis sicut in cæteris aliis omnibus rebus discretissimus indagator. Nã omnia pene totius suæ regionis iudicia quæ in absentia sua fiebant sagaciter inuestigabat qualia fierent, iusta aut etiã iniusta, aut vero si aliquã in illis iudiciis iniquitatẽ intelligere posset, leniter aduocatos illos ipsos iudices; aut per se ipsũ aut per alios suos fideles quoslibet interrogabat, quare ita nequiter iudicassent; vtrum per ignorantiã aut propter aliã quamlibet maleuolentiã i. vtrũ pro aliquorũ amore vel timore, aut aliorũ odio, aut etiã pro alicuius pecuniæ cupiditate. Denique si illi iudices profiterentur propterea se talia ita iudicasse, eo quod nihil rectius de his rebus scire poterãt, tũc ille discrete & moderãter illorũ imperitiã & insipientiã redarguẽs aiebat ita inquiẽs. Nimium admiror vestrã hãc insolentiã, eo quod dei dono & meo, sapientiũ ministeriũ & gradus vsurpastis, sapiẽtiæ autẽ studiũ & operã neglexistis: quapropter aut terrenarũ potestatũ ministeria quæ habetis illico dimittatis, aut sapiẽtiæ studiis multo deuotius

Seueritas in Iudices inferiores

docere vt studeatis impero. Quibus auditis verbis perterriti, veluti pro maxima vindicta correcti comites & præpositi ad æquitatis discendæ studiũ totis viribus se vertere nitebantur, ita vt mirũ in modũ illiterati ab infantia comites pene omnes, præpositi ac ministri literatoriæ arti studerent, malentes insuetã disciplinam quã laboriose discere, quam potestatũ ministeria dimittere. Sed si aliquis litera-

libus

libus studiis aut pro senio, vel etiā pro nimia inusitati ingenii tarditate proficere nō valeret, suū si haberet filiū; aut etiā aliquē propinquū suū; vel etiam si aliter non habeat suum proprium hominem liberum; vel seruum; quem ad lectionē longe ante promouerat; libros ante se die nocteque quandocunque vnquā vllā haberet licentiam Saxonicos imperabat recitare; & suspirans nimiū intima mēte dolebat; eo quod in iuuentute sua talibus studiis non studuerat; fœlices arbitrantes huius temporis iuuenes qui liberalibus artibus fœliciter erudiri poterant: se vero infœlices existimantes qui nec hoc in iuuentute didicerint; nec etiam in senectute; quamuis inhianter desiderarent; poterant discere. Sed hanc senum iuuenumque in discendis literis solertiā ad prædicti regis notitiam explicauimus.

ANno dom. 900. Ælfredus veridicus; vir in bello per omnia strenuissimus, rex occidentalium Saxonum nobilissimus; prudens vero & religiosus; atque sapiētissimus; hoc anno postquā regnasset 29. annis & dimidiū super totā Angliam; præter illas partes quæ subditæ erāt Dacis; cum magno suorum dolore viam vniuersitatis adiit; die 7. Kalend. Nouemb. anno regni sui 29. & dimidio; anno vero ætatis suæ 51. indictione 4. Qui apud Wintoniam ciuitatem regalem decenter; & regali honore est sepultus in ecclesia S. Petri Apostolorum principis. Mausoleum quoque ipsius constat factum de marmore porphirio pretiosissimo. De cuius regimine laborioso hos versus prologui dignū duxi.

Ælfredi mors.

Indict. 4

Henr. Huntingdon.

Nobilitas innata tibi probitatis honorem
Armipotens Ælfrede dedit; probitasque laborem;
Perpetuumque labor nomen: cui mixta dolori
Gaudia semper erant; spes semper mixta timori.
Si modo victor eras ad crastina bella pauebas:
Si modo victus eras & crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi; cui sica cruore
Tincta iugi; quantum sit onus regnare probarunt.
Non fuit immensi quisquam per climata mundi;
Cui tot in aduersis vel respirare liceret:
Nec tamen aut ferro contritus ponere ferrum;
Aut gladio potuit vitæ finisse labores.
Iam post transactos vitæ regnique dolores;
Christus ei sit vera quies; sceptrumque perenne.

Hic Iohannes Asser quondam episcopus Scireburnensis scripsit Ælfredi res gestas & Annales Britanniæ. Huius Asseri Annalibus vetustus quidam author Paralipomenon addidit; & eum obiisse scribit anno dom. 909.

FINIS.

Testamentum Ælfredi Regis.

EGo Ælfredus diuino munere, labore ac studio Athelredi Archiepiscopi, nec non totius west-saxoniæ nobilitatis consensu pariter & assensu, occidentalium Saxonum rex, quos in testimonium meæ vltimæ voluntatis complementi, vt sint aduocati in disponendis pro salute animæ meæ, regali electione confirmo tam de hæreditate, quam deus ac principes cum senioribus populi misericorditer ac benigne dederunt, quam de hæreditate quam pater meus Æthelwulfus rex nobis tribus fratribus delegauit, viz. Æthelbaldo, Ætheredo, & mihi, ita quod qui nostrum diutius foret superstes, ille totius regni dominio congauderet. Et si contigerit quod Æthelbald primogenitus patris nostri primus in fata decesserit, tunc recognoscat Ætheredus cum totius west-saxoniæ nobilitate, quod sint nobis in testes de nostræ portionis in regno participatione, in die coronationis Ætheredi regis, quē in regē super nos post mortē Æthelbaldi fratris nostri primogeniti erigere toto nostro conamine insistemus, secundum assecurationem quā nobiscum fideliter fecit, viz. quod idem rex Ætheredus nostras distributiones nobis esse permitteret, sicut eas habuimus ante ipsius Ætheredi fratris nostri postgeniti coronationem: fidelitas vero nobiscum ab ipso promissa de hæreditaria distributione, erat modo consimili confecta, viz. quod de terris & dominiis quæ rex ipse Ætheredus omni nostro iuuamine & potestate, hominumque nostrorum sibi adquisierit, & etiam de dominiis quæ sibi iure hæreditario contingunt nobis fraternali affectione competenter impartiretur. Verumtamen si contigerit, quod Ætheredus succedat in regnum, idem & ipse compromittere teneret. Quando vero ita deus disposuit, vt Ætheredus regali diademate coronaretur, tunc ipsum Ætheredum rogaui coram omnibus testibus nostris, viz. quod de sua hæreditate nobis impartiri recognoscat, & quod mihi meam distribuat partem. Ipse vero huius auditis statim mihi restitit, cōtestans se hoc nō posse, nec agere vellet vt impartiatur, ex quo illud tam diutino tempore in propria retinuit possessione: hoc tamen mihi spoponderat, quod terras & dominia quæ ipse nobis auxiliantibus, & populo nostro, in suam ditionem perquisiuerit, & hæreditatem ad quam nascitur, post dies suos nemini in possessionem daret, vt suæ cōgauderet hæreditati, solummodo me excepto, sicque querimoniam contra fratrem remisi per verba prædicta complacatur; si vero contigerit (quod absit) quod nos omnes impiissimorum paganorum in manus inimicorum nostrorum Danensium inciderimus: tunc nobis est specialiter recognoscendum disponere salubriter pro filiis nostris;

quod

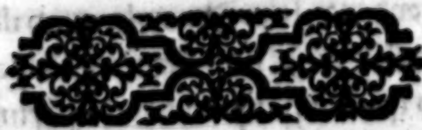
quod vnusquisque eorum successiue vnus post alium nostrum hæredi-
tatem possideat; & terris ac possessionibus nostris congaudeat;
quemadmodum ipsa hæreditas; terræ; possessiones & dominia; nobis
condonata fuerunt. Propterea nos in vnum congregati sumus apud
Suinburnam; vbi pronunciauimus in cognitione totius westsaxoniæ; Suinborne
principũ; dominorum; ac seniorum; quod ipsi fideliter testimonium
perhibeant; viz. quod quis nostrum diutius superuiueret; quod ipse le-
gat alterius filijs ipsas terras quas nosmet ipsi nostra virtute ac
potestate conquesti sumus; & terras ipsas quas rex Æthelwulfus nobis
donauit; dummodo Æthelbald fuerat superstes; præter illud quod no-
bis tribus fratribus pater noster rex Æthelwulfus delegauit. Et su-
per hoc vnusquisque nostrum alteri fidem firmauit, quod quis nostrũ
diutius vitã viueret; quod ipse alterius terras possideret; & dominia
& omnia quæ sui erant; præter illam partem quam vterque nostrum
filijs alterius legauit. Et si contingat quod Æthered rex viam vni-
uersæ carnis fuerit ingressus; ex tunc præter me non est quis qui su-
per hæreditatem scripturam habeat vel testimonium; nec quod sit a-
liquis alius hæres præter me; quod si aliquis hæreditatem prædictam
acclamauerit; ius suum perdet; nisi citius de hoc testes adducat. Et
tunc audiui quod omnes cognati mei in soporem mortis resoluti e-
rant. Et ita hæreditas Æthelwulfi regis patris mei ad me deuoluta est
per chartam inde confectam; in consilio nostro generali apud Lang- Langdene
dene; quam quidem chartam libere legere iussi coram testibus totius
westsaxoniæ: quando vero relecta fuerat; tunc mandaui illos omnes
qui aderant; & securitatem mihi facere præcepi pro meo amore; si vn-
quam audient de aliquo vel cognoscerẽt; qui de hæreditate mea aliquod
ius acclamare iuste posset quod nunquam ad meum auditum antea per-
uenit. Et iterum loquutus sum ad eos in hæc verba. Rogo vos dilectis-
simi; quod nemo pro amore aut odio mei parcat veritatem annuncia-
re; sed summopere consentiat veritati; quia mea voluntas non est ali-
quem meorum cõsanguineorum in aliquo dishæritare. Et tunc omnes
principes & seniores populi mei sub firma attestatione dixerunt; quod
nunquam ad eos deuenit notitia de aliquo; qui iustiorem haberet titu-
lum quam ego; nec cogitare nouerunt de aliquo neque in scripturis in-
uenire potuerunt; & in seisinam meæ hæreditatis me iterum impo-
nentes dixerunt. Ecce iam habes tuam hæreditatem iterum in mani-
bus tuis; nunc de bonis & possessionibus conde testamentum tuum;
lega & dona tuo proximo sanguini; vel amicis tuis & cognatis sicut ti-
bi placuerit. Et omnes illi firmitatem irreuocabilem mihi fecerunt &
subscripserunt; ipsos nunquam hæreditatem meam alicui homini ali-
ter peruertendo daturos; præterquam egomet legabo die proximo

iam instante; vnde ego Ælfredus diuino munere occidentalium Saxonū rex; præsentibus testibus intentionem meæ vltimæ voluntatis inpræsentiarum profero; vt implementum sortiatur post proprium in fata decessum. In primis concedo meo seniori filio Edouardo illas terras apud Stratnet in Triconschire; & Hortingtune; cum tota libera terra quam Leofus a nobis per antea tenuit apud Cirentune; & apud Kilsantune; & apud Burnham; & apud Wedmore. Insuper ego cōfirmo custodi de Leodre; quod ipse illud habeat secundū assignationē a vobis prælocutā; cum terra illa apud Kintune; nec nō cum omnibus ad illud pertinentibus. Vlterius prædicto concedo custodi terras illas apud Kantune; & apud Bederwynd; & apud Benesey; & apud Hussebunne; & apud Suttune; & apud Leodrian; & apud Altune; cum omnibus liberis terris quas in Cātio possidemus; & apud inferiorē Husseburn; & apud Kysseldene. Do illas terras meo principaliori seruienti apud Wintoniam secundum assignationem; secundum quam illud pater meus prædicto seruienti per prius quam affectuose delegauit: alterum vero feodum quem ego Egulfo dedi vsque ad certū tempus apud inferiorem Husseburne, prænominato seruienti concedo. Insuper do meo iuniori filio terras illas apud Ederingtune; & apud Dene & apud Mene; & apud Amresbiry; & apud Done; & apud Stoure minster; & apud Zeule; & apud Cruerne; & apud Whitchurch; & apud Axanmuthe; & apud Brannescumbe; & apud Columtune; & apud Tiryfrd; & apud Milleburne; & apud Exam mynster; & apud Suthwirde; & apud Lintune; cum omnibus terris ad illud pertinentibus; quæ sunt omnes quas sub cælo ibidem possideo; solummodo Tryconschire excepto. Insuper meæ filiæ concedo primogenitæ villam de Welero; & meæ filiæ postgenitæ concedo villam de Clere; & de Condeuere; & meæ minori filiæ villam de Welige; & de Arketune; & de Chippenam. Athelmo vero fratris mei filio do villam de Edingburn; & de Cumptune; & de Crundele; & de Bedrign; & de Dingham; & de Burnham; & de Thunersfelde; & de Archongum. Et fratris mei filio Æthelwaldo concedo villam de Godelming; & de Guldeford; & de Steningham. Et Osferdo cognato meo do villam de Beccaule; & de Ritheramfeld; & de Diccanlingum; & de Suttune, & de Bulling minster; & de Angemeringū; & de Felham; nec non & omnes terras ad illud pertinentes. Insuper concedo Alswytho villā de Lamborne; & de Wantingh; & de Ethandune. Præterea duobus filiis meis libras lego mille; cuilibet eorū quingentas libras. Et primogenitæ meæ; postgenitæ; & minori; nec non Alswitho; ipsis quatuor lego libras quadringentas; cuilibet eorum centum libras: vlterius cuilibet armigerorum meorum centum marcas; singulis eorum per se centum marcas. Verumtamen concedo Athelmo; Æthelwaldo & Osferdo etiam cuilibet eorum centum marcas.

Insu-

Insuper do Æthelredo principi militiæ meæ vnum gladium & viginti cen-
tum marcas. Et meo sequestri ; cum quo iam Pascha imminente pac-
tum firmaui do ducentas libras ; vt ipse det & distribuat inter om-
nes illos vbi placitum est sibi subire sepulchrum ; secundum dispositi-
onem quam egomet sibi ad præsens conscio. Insuper Archiepiscopo do
centum marcas ; & Esno episcopo ; & Werfertho episcopo ; & Assero epis-
copo de Schireburn ; cuilibet eorum centum concedo marcas ; ad dan-
dum & distribuendum pro me & pro patre meo. Et præter hoc quod
ipse perantea assignabat ; etiam ego assigno ducentas libras quinqua-
ginta præsbyteris per totum regnum meum ; & quinquaginta solidos
cuilibet deo seruienti per totum regnum meum ; & quinquaginta soli-
dos ad distribuendum inter pauperes ; & quinquaginta solidos ecclesiæ
in qua corpus meum traditur sepulturæ. Et vltra ista nescio vtrum
plus fuerit ad legandum ; spero reuera quod plus non fuerit inuentũ ;
si vero plus repertum sit disponatur prout superius disponendum
censuimus. Et volo quod armigeri mei cum valectis ; & omnes qui cum
ipsis in seruitio meo existunt ; ista distribuant modo supradicto ; nec
alio modo distribuant quam superius præscripsimus coram hærede
meo ; cui præ cæteris maiorem quantitatem de bonis & possessionibus
meis prælargitus sum ; secundũ quod donare potui. Et tali concessioni
multi nobiles conscripserũt ; & coram præsentibus omnibus his testi-
bus istæ donationes & cõcessiones in scriptis erãt redactæ. Et modo
principibus regni mei dedi in mandatis ; omnibus viz. qui inuenire pote-
rant quod illi impedimentũ nõ inferant ; quoniã voluntas mea de præ-
dictis implendi capiat effectum diuina fretus virtute. Et volo quod
illi homines qui prædictas possident terras ; obseruent verba quæ de
patris mei hæreditate rediguntur in scriptis in quantum possunt ; &
in quantum de futuro firmius poterunt. Etiam volo quod si ego ali-
cui dedi ; vel feodum aliquem ad tempus accõmodaui ; quod illi meis cog-
natis vel suis illud ostendant. Insuper volo quod illi homines quibus ego
meas liberas terras delegaui ; non alienent illas a mea cognatione vl-
tra dies suos ; & volo quod transeant diebus suis meæ propinquiori
cognationi ; nisi ex se ipsis procreati fuerint filii legitimi. Et tunc
ex meo beneplacito permaneãt virili sexui ab ipsis primogenito ; quã-
diu vnus ex eis vixerit super terram ; nam & pater meus eodem modo
suam legauit hæreditatem. Quod si aliquo modo accidet ; vt perueniãt
terræ prædictæ in manus mulierum ; tunc volo quod post obitum ea-
rum reddantur consanguinitati meæ virili ex earum visceribus des-
cendenti ; si ita fuerit quod ipsas has terras vita comite in propriis
manibus retinere voluerit ; si vero aliter acciderit tunc vltra dies
suos fiet ita sicut per prius delegauimus. Vlterius dico quod redda-

tur ab ipsis pro sustentatione victus consanguineorum meorum qui-
bus oportet me prædictas terras legare; utrum sint masculi vel fœ-
minæ secundum quod mihi melius videtur. Et ego in nomine domini ex-
hortor; et in nomine omnium sanctorum quod nemo consanguineo-
rum meorum in posterum contra aliquem meæ consanguinitatis labo-
ret quouismodo; quoad ea quæ ego ipsis dedi per antea pariter et lega-
ui. Et mecum tota nobilitas pestraxonicæ gentis pro recto iure con-
sentiunt; quod me oportet dimittere eos ita liberos; sicut in homine
cogitatio ipsius consistit. Et ego pro amore dei et pro salute animæ
meæ; volo quod ipsi sint in possessione libertatum suarum; et omnis
cognatio eorum. Et ego in nomine dei sacri in mandatis committo;
quod ipsis nemo contradicat; neque cum armis; potestate; nec virtu-
te; neque aliquo alio resistendi modo; quod illi nō poterunt resignare;
vel introducere quemcunque illis placuerit in eorum terras; possessi-
ones et dominia. Et volo quod homines mei dent domino de Dorrahan
suas terras liberas et suas libertates; sic quod ipsi resignent quemcun-
que illi placuerit pro me et pro Elsleda; et pro amicis suis quibus ipsa
gratitudines tenetur impendere; et pro vivorum ac defunctorum om-
nium necessitates habentium salute; et quod habeant illas ut pos-
sint stare pro animæ meæ salute; et quod talis pia donatio sit in
remissionem omnium peccatorum meorum; et ita desiderans
altissimum humiliter deprecor; ut mea delicta et eorum
pœnas mihi misericorditer relaxet. Amen.

This is the Preface how S. Gregorie this booke made, which
Ðis is seo forespræc hu S. Gregorius þas boc gedihte þe
men the Pastoral doe call.
man Pastoralem nemnað.

Ælfred Kyng wysheth greetyng to Wulfsige Bishop hys worthy
ÆLFRED Kyning hateð gretung Wulfsige Biscop his wordum — al. gretun.
louely & frendly, & thee to know I wyll, that to me it cometh very often in
luflice ⁊ freondlice; ⁊ þe cyðan hate; ꝥ me com swiðe oft on
mynde what maner of wisemē lōg since were throughout the English nation, both of
gemynd; hwylce witan geo wæron geond Angelcyn; ægðer ge
the spirituall degree, as of the temporaltie, & how happy the times thē were amōgst
godcundra hada ge woruldcundra; ⁊ hu gesæliglica tida þa wæron ge-
all the English nation, & how the kinges which than the gouernmēt had of the people,
ond Anglecyn; ⁊ hu þa cyningas þe þone anweald hæfdon þæs folces;
God & his will written they obeyed, & how they both in theyr peace
Gode ⁊ his ærendgewritū hyrsumodon; ⁊ hu hi ægðer ge heora sybbe
& in their expeditiō of war, & in their gouerning within borde or at home helde, &
ge heora sydo; ⁊ ge heora anweald innan borde gehealdon; ⁊
also without their noblenes did spread, & how they then sped, aswell in warre
eac ut hira eðel rymdon; ⁊ hu him þa speow; ægðer gemid wige
as in wisdome. And also the deuine orders how earnest they were aswell
gemid wisdome. And eac þa godcūdan hadas hu georne hi wæron ægðer
about preaching, and about learnyng, & about all the seruices that they
geymbe lara; geymbe leornunga; ⁊ ymbe ealle þa þeowdomas þe hi
to God should do. And how men out abroade wisdome & doctrine hither in this land
gode sceoldon; ⁊ hu man ut on borde wisdome ⁊ lare hider on land
sought, & how we the same now must abroad get, if we them haue shall,
sohte; ⁊ hu we hi nu sceoldon ute begitan; gif we hi habbā sceoldō.
So cleane it was fallen amongst the english nation, that very few were on
Swa clæne heo wæs oðfeallen on Angelcynne; ꝥ swiðe feawa wæron be
this side Humbre which their seruice could vnderstand in English,
heonan Humbre þe hira þenunge cuðon vnderstandan on Englisc; — mira sacerdotum ignorantia tempore Ælfredi.
or els furthermore an epistle from latin into english to declare, & I
oððe furðon an ærendgewrit of ledene on Englisc areccan; ⁊ ic
wene that not many beyond Humbre were not. So few of them were,
wene ꝥ naht monige begeondā Humbre næron. Swa feawa heora wæron;
that I also one onely may not remember bysouth Thamise when as I
ꝥ ic furþon anne ænlepne ne mæg geþencan besuðan Thamise þa þa ic
to reigne vndertoke. God almighty be thanked, that we now any in stall
to rice feng. Gode ælmightigum sy þanc; ꝥ we nu ænigne anstеal
haue a teacher. Therfore I thee bid that thou do as I beleue that thou wilt,
habbað lareopa. Forþam ic þe beode; ꝥ þu do swa ic gelyfe ꝥ þu wylle;
that thou with these worldly thinges to them pourest out, as thou oftnest mayest,
ꝥ þu þe þissa woruld þinga to þam geæmtige; swa þu oftost mæge;
that thou that wisdome which to thee God geueth wheresoeuer thou to them bestow
ꝥ þu þone wisdome þe þe God sealde þær þær þu hine befæstan
may thou bestow. Thinke what maner of punishmēts to vs then shall comen for this
mæge befæst; geþenc hwylce witu vs þa becomon for þisse

world, when as we it neyther our selues haue loued, we also to other
ƿorulde; þa þa ƿe hit na hƿæðer ne selfe ne lufedon; ne eac oðrum

men haue left it. The names only we haue loued, that we christians were,
mannum ne lyfdon. Þone naman anne ƿe lufedon; ꝥ ƿe cristene ƿærō;

& very few the dueties. When I this all do mynde, then bethought I also how
⁊ sƿiðe feaƿa þa þeaƿas. Þa ic þis eal gemunde; þa gemunde ic eac hu

I saw before such tyme as it all spoyled was & burned, how the
ic geseah ær þam þe hit eal forhergod ƿære ⁊ forbærned; hu þa

churches throughout all the english nation stode with ornaments & bookes filled, & also with
cirican geond eal Angelcyn stodon maðma ⁊ boca gefylled; ⁊ eac

a great multitude of gods seruantes, & then very little fruite of their bookes wist they,
micel mænigu godes þeaƿa; ⁊ þa sƿiðe lytle feorme þara boca ƿiston;

bicause that they of thē no thyng vnderstand might, bicause that they were not
forþam þe hi hira nan þing ongitan ne mihton; forþam þe hi næron

in their own countrey language written. Euen so they sayd our elders the which
on hira agene geþeode aƿritene. Sƿilce hi cƿædon ure yldran þa þe

these places before helde, they loued wisdome & through the same they gate
þas stoƿa ær heoldon; hi lufedon ƿisdome ⁊ þurh þone hi begeaton

weale & to vs left it. Here a man may yet see theyr swathe, but we them
ƿelan ⁊ vs læfdon. Her mon mæg gyt geseon hira sƿæð; ac ƿe him

cannot after enquire, because we haue both let go aswell
ne cunnon æfter sƿyðigean; forþam ƿe habbað ægðer forlætō ge þone

welth as also wisdome, for that then we would not to the view with our mynde
ƿela ge þone ƿisdom; for þam þe ƿe noldon to þam spore mid ure mode

stoupe. When I then this all mynded, then wondred I greatly at their godly
onlutan. Þa ic þa þis eall gemunde; þa ƿundrode ic sƿiðe þæra godera

wisemen which long ago were throughout the english nation, & those bookes fully all
ƿitena þe geo ƿæron geond Angelcyn; ⁊ þa bec be fullan ealle ge-

learned had, that of thē then no part they would not into their own cōtry speech
leornod hæfdon; ꝥ hira þa nanne dæl noldon on hira agene þeode

turne, but I then quickly again my selfe aunswered, & sayd: they weened not
ƿendan; ac ic þa sona eft me sylfum andƿyrde; ⁊ cƿæð: hi ne ƿendon

that euer men should so retchlesse become, & this learning so decay.
ꝥ æfre men sceoldon sƿa recelease ƿurðan; ⁊ seo lar sƿa oðfeallan.

Therfore willingly they it let alone, & would that heare the more wisdome
Forþære ƿilnunge hi hit forleton; ⁊ ƿoldon ꝥ her þe mara ƿisdome

in this land would be, as we more languages they vnderstode. Thē remembred I how the
on lande ƿære; þe ƿe ma geþeoda cuðon. Þa gemunde ic hu seo

law was first in the Hebrue speach found, & after that the Greekes had lear-
æ ƿæs ærest on Ebreisc geþeode funden; ⁊ eft þa Crecas geleor-

ned it, then turned they it into their owne speech wholy, & also all other
nodon; þa ƿendon hi hit on hira agene þeode ealle; ⁊ eac ealle oðra

bookes, & again the latine people as soone as after they it had learned, they tran-
bec; ⁊ eft Ledenƿare sƿa same siððan hi hit geleornodon; hi ƿen-

slated it wholly through wise interpreters, into their owne language, & eke all
don ealle þurh ƿise ƿealhstodas on heora agene þeode; ⁊ eac alle

other christen people some part therof into theyr owne tonge haue turned.
oðra cristene þeoda sumne dæl hira on hira agene þeode ƿendon.

Therfore me thinketh better if you so thinke, that we also some bookes, which
For þi me þincð betere gif geoƿ sƿa þincð; ꝥ ƿe eac sume bec þa

þened

demed most nedefull be for all men to Vnderstand, that we thē into that
þeneð be þyrfsyrta syn eallum mannum to ƿitanne; ꝥ ƿe þa on ꝥ

language turne that we all know may, & bring to passe, as we very
geþeode ƿendon þe ƿe ealle gecnaƿan mægen; ⁊ gedon sƿa ƿe sƿiðe

easily may with gods helpe, if we than quietnes haue, that all the
eaðe magon mid godes fultume; gif ƿe þa stylnesse habbað; ꝥ eall seo

youth that now is in the english nation of freeborne men, such as that wealth
geoguð þe nu is on Angelcynne freora manna; þara þe þa speda

haue, that they them maintayne may be to learnyng committed, that
hæbben; ꝥ hi þam befeolan mægen syn to leornunga oðfæste; þa

while that they none other occupation can, Vntill first that they will conne
hƿile þe hi nanre oðerre note nemægen; oð fyrst þe hi ƿel cunnen

english writing to read. Let teach men afterward further in latin speech, those
englisc geƿrit arædan. Læremon sið ðan furðor on leden geþeode; þa

that men further teach will, & to higher degree do will. When I mynde
þe man furðor læran ƿylle; ⁊ to herran hade don ƿylle. þa ic gemunde

how this learnyng of the latine tonge before this fallen was throughout the
hu seo lar leden geþeodes ær þyssum afeallen ƿæs geond An-

english nation, & though many could skill the english writing to read. Then began
gelcyn; ⁊ þeah manega cuðon Englisc geƿrit arædan. þa ongan

I amongst other diuers & manifold busineßes of this kingdome,
ic gemong oðrum mislicum ⁊ monigfealdum bisgum þisses kynerices;

this booke to wynde into english that is named in latin Pastoralis, *& in*
þa boc ƿendan on englisc þe is genemned on leden Pastoralis; ⁊ on

english the Heardmās booke, *somtime word by worde, somtime Vnderstādyng for Vnderstādyng,*
englisc Hyrde boc; hƿilum ƿord be ƿorde; hƿilum andgit of andgite;

euen as I them had learned at Plegmund myne Archbishop, & at Assere
sƿa sƿa ic hi geleornode æt Plegmunde minū Arcebiscope; ⁊ æt Assere

my Bishop, & at Grimbolde my maße priest, & at Iohn my
minō biscope; ⁊ æt Grimbolde minū mæsse preoste; ⁊ æt Iohāne minū

masse priest. After that I of thē than learned had so as I thē Vnderstode
mæsse preost. Sið ðā ic hi þa geleornod hæfde sƿa sƿa ic hi forstod

how I to them most Vnderstandingly reach might, I them into english turned,
sƿa ic hi andgitlicost areccan meahte; ic hi on englisc aƿende;

& to eche bishops sea in my kingdome wyll one sende, & Vpon eche one
⁊ to ælcū biscep stole on minū rice ƿylle ane onsendan; ⁊ on ælcre

there is a stile that is of fifty markes, & I bid in gods
bið an æstel se bið on fiftigum mancessa; ⁊ ic bebeode on godes na-

name that man that style from these bookes take not, nor the bookes from the same
man ꝥ man þone æstel fram þære bec ne do; ne þa boc fram þam

mynstre, Vnknowen how long there so learned bishops be. So as now
mynstre; vncuð hu lange þær sƿa gelærede biscepas syn. Sƿa sƿa nu

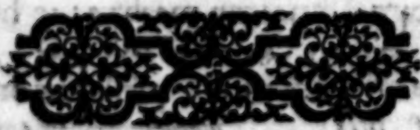
god be thanked euery where there are. Therfore I would that they alwayes at theyr
gode þanc ƿel hƿar sindon. Forþi ic ƿolde ꝥ hi ealne ƿeg æt þære

places were, except the bishop them with him haue will, or els they
stoƿe ƿæren; buton se biscop hi mid him habban ƿylle; oððe heo

to some place lende be, Vntill that some other be written out.
hƿær to læne sy; oððe hƿa oðre biƿrite.

¶ Liber loquitur.

This writyng Augustine ouer the salt sea from the South
Ðis ærÿndgeƿrit Augustinus ofer sealtne sæ suðan
brought, to thinhabitantes of the land, euen as it before prepared had
brohte; egbugendum sƿa hit ær fore adihtode
the Lordes seruant of Rome the Pope right Vicar ruling Gregory of discrete
drihtnes cempa Rome Papa rihtspelmonig Gregorius gleaƿ
courage without fury, through senses, wisedome, pollicy, a free horde. Bicause
mod geondƿod þurh sefan; snÿtro; searo; þanca hord. Forþam
he of mankynde the most begat to heauen warde, of Romaynes the best
he mancÿnnes mæst gestrinde rodera ƿearde Romƿarena betst
man, of courage wealthiest, of power most free. After that me into english Æl-
manna; mod ƿeligost mærda gefrægost. Siððan me on englisc Æl-
fred the king turned worde eche one, & me to his writers sent, South
fred cÿning aƿende ƿorda gehƿilc; ⁊ me his ƿriterum sende; Suð
& North. To that ende he cōmaunded them such lyke one to bryng after theyr
⁊ Norð. Forþam he het him sƿilcra ma brengan be þære
copy that he to his bishops send them might, because they
bÿsne ꝥ he his biscopum sendan meahte; forþam hi
to certain of his bishops were nedefull, which the latin speech
his sume be þorftan þa þe leden spræce
lest vnderstood.
læste cuðon.

❧ Hæc est Præfatio (ostendens) quemadmodum *Sanctus Gregorius hunc librum fecit, quem homines Pastorale nuncupant.*

Elfredus Rex optat salutem Wulfsigeo episcopo dignissimo beneuolè et amāter. Et te scire volo quod mihi sæpenumero in mentem venit, quales sapiētes diu abhinc extiterunt in Anglica gente, tam de spirituali gradu, quàm de temporali, quáq; fœlicia tùm tempora fuerunt inter omnes Angliæ populos, quemadmodūq; reges qui tunc gubernationem habebant plebis, Deo & eius voluntati scriptæ obsecundarint, vtq; in sua pace, & bellicis suis expeditionibus, atque regimine domestico, domi se semper tutati fuerint, atque etiam foris nobilitatem suam dilatauerint, quomodoq; tunc temporis tam sapiētia quā prudentia floruerint. Præterea de gradu spirituali homines, quā diligentes fuerint tam docendo, quā discēdo, omnibusq; officijs (exequendis) quæ deo præstare debebāt. Insuper quemadmodum extranei sapientiā & doctrinam hîc in hac nostra terra quondā quæsierint: nosq; iam (versa vice) peregrinari oportet ad eam adipiscendam, adeo funditus concidit apud gentem Anglicanam, vt paucissimi fuerint cis Humbrum qui vel preces suas cōmunes, in sermone Anglico intelligere potuerant, vel scriptum aliquod è Latino in Anglicum transferre. Tam sanè pauci fuerunt, vt ne vnum quidem recordari possim ex australi parte Thamesis, tum cum ego regnare occæperam. Gratiæ Deo omnipotenti sint quod nunc tandem aliqui in sede sint qui docere queunt. Quamobrem te iubeo vt facias (quemadmodū

te facturum credo) nimirum vt tu qui mundana hæc illis profundis quàm potes sępe, eam sapientiam quam tibi deus largitus est, illis vbicunq; poteris vicissim impertias. Cogita quales pœnæ super nos tandem venturæ sunt propter hunc mundum, cùm neq; nosmetipsi sapientiam adamauerimus, neq; eam alijs reliquerimus. Nomina tantùm diligimus, quia Christiani nuncupamur, paucissimi verò officijs christianorum defungimur. Hęc omnia quoties in memoriam reuoco, subit etiam cogitatio, quemadmodum cuncta hic in Anglia viderim, priusquam deleta fuissent omnia & incensa, vtpote templa per omnem Anglicanam gentem steterint ornamentis, & libris instructa, magnaquè insuper multitudine seruorum Dei repleta. Quamuis certè fructum perexiguum ex libris suis perceperint, quandoquidem intelligere illos nequibant, eo quòd patrio sermone neutiquam conscriberentur. Qui quidem hac oratione vsi sunt. Maiores nostri qui hæc quondam loca obtinuerunt, sapientiam adamauerunt, & per illam opes sibi cónflarũt, nobisq; reliquerunt. Quorum sapientiæ impressam nos veluti orbitã vidimus, sed eam adipisci non potuimus. Nam et opes et sapientiam planè perdidimus, quoniam ingenij neruos omnes ad eius contemplationem contendere noluimus. Cum igitur hæc omnia cogitatione complecterer, magnopere admirabar præclaros illos sapientes qui diu abhinc per vniuersam gentem Anglicanam floruerunt, atq; illos libros penitus omnes perdidiscerãt, quamobrem noluerunt horum partem aliquam in patrium sermonẽ transferre. Veruntamen protinus mihimetipsi respondebam, viz. quòd maiores illi nostri neutiquam opinati sunt, homines vnquam adeo socordes futuros, aut rem litera-

ria

tiam in tantum vnquam prolapsuram : ideoq; cõsultò id omisisse, existimantes eò vberiorem hac in terra sapientiam futuram, quò plures a nostris linguæ pernoscerentur. Tum verò venit mihi in mentem legem Dei primùm in Hæbreo sermone fuisse inuentã, atq; postea Græcos cum eandem didicissent, eam vniuersam, & alios insuper omnes libros in suam linguã vertisse, nec non latinos etiam, quamprimum ipsi eam intelligentia comprehẽdissent, per prudentes interpretes suo sermone eandem expressisse : eodemq; modo omnem vndiq; christianam plebem partem eius aliquam in linguam domesticã transtulisse. Quapropter optimum censeo, (si tu quoq; sic existimas) vt nos libros aliquos quos maximè necessarios arbitrabimur, qui ab omnibus intelligantur, eosdem in linguã quam omnes intelligunt conuertamus : efficiamusq; (quòd certè ope diuina perfacilè poterimus si pace perfruamur) vt omnis iuuentus quæ nunc est gentis Anglicæ (eorum præsertim hominum qui liberi nati sunt, opesq; habent quibus eos ad id alere possunt) literis addiscendis addicatur: vtq; prius artem nullam imbibant, quàm Anglica poterint scripta perlegere. Postea autem homines in latinis literis eos instituãt quos volunt ampliùs erudire, atq; ad altiorem gradum prouehere. Cum itaq; mecum cõsiderabam, quomodo isthæc doctrina sermonis latini, per omnẽ gentem Anglicanam antehàc obsoleuisset, (quamuis plurimi potuissent Anglica scripta legere) tùm inter alia varia ac multiplicia negotia huius regni, cœpi librũ hunc vertere in sermonem Anglicanum: (qui latinè Pastoralis nuncupatur, Anglicè verò *the Heardmans booke*) aliquando verbum de verbo exprimens, interdum autem sensum ex sensu, sicuti egomet ea didisceram a

 Plei-

Pleimundo Archiep. meo, & Assero antistite meo, necnō Grimbaldo, & Iohāne mihi a sacris. A quibus posteaquam librum ita didicissem, vt penitus perciperem quemadmodum facillimè ad eius intelligentiam peruenire possem, in Anglicum sermonem eum conuerti, & ad vnamquāq; episcopi sedem in regno vnū misi, superq; singulos libros stilum, qui est, quinquaginta mancusse. Et ego præcipio in Dei nomine ne quis de libris hunc stilum tollat, neq; librum de templo, incertum cum sit, quàm diu futuri sunt tales eruditi Præsules, quales nunc (honos Deo) vbiq; sint. Quapropter volo vti libri suis semper in locis remaneant, nisi illos Pontifex habere voluerit, aut commodatos alicui dederit, donec alij ex illis describantur.

Caius de antiquit. Cantebr. pag. 208.

Liber loquitur.

HOc scriptum Augustinus trans salsum mare ab Austro ad incolas huius regni pertulit: sicut illud antea præparauerat seruus domini Papa Romanus, rectus vicarius gubernans, Gregorius: cōsideratæ vir fortitudinis absq; furore, summo sensu, sapientia, consilio prẹditus, immensus thesaurus, quoniā is generis humani partem maximā cœlo lucrifecit: Romanorū vir optimus, mētis magnitudine abūdantissimus, maiestate liberrimus. Postquā me in Anglicū sermonem Ælfredus rex cōuertisset ad verbū, me per Austrum & Aquilonem suis scriptoribus delegauit, mandās illis vti secundùm exemplar plures tales describerent, eum nimirū in finem, quo episcopis suis illos mittere posset. Quandoquidem quibusdam ex suis Antistitibus pernecessarij essent futuri, qui linguam Latinam minùs intelligerent.

Epi vidoch

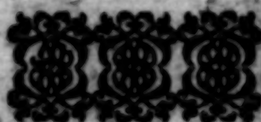
FINIS.

CICERO.

Historia est testis temporum, lux veritatis, vitae memoria, magistra vitae, nuncia vetustatis.

¶HISTORIA BREuis Thomæ Walsingham, *ab Edwardo primo, ad* Henricum quintum.

Bales Cent. 7. p. 573.

LONDINI
Excusum apud Henricum
Binneman Typographum.
sub insigno Syrenis.

ANNO DOMINI
1574.